

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია
ბ. წამბეთლის სახელობის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი

ფინიკის ხე და თხა

ფადაურიდან თარგმნა, გამოკვლევა და
დექსიკონი დაურთო
თეო ჩხეიძემ

„მეცნიერება“
თბილისი
1991

წინამდებარე წიგნში საქართველოში პირველად ქვეყნდება საშუალო სპარსული პოემა "ფინიკის ხე და თხა". ეს ნაწარმოები საინტერესოა როგორც ნიმუში სასაანური ირანის (III-VII სს.) პოეზიის, აგრეთვე, როგორც მდიდარი დექლიკის შემსუვარი. პოემა საყურადღებოა იმ მხრივაც, რომ იგი სპარსულ დიტერამბოში მებრუნ პოპულარული ჟანრის "გაზაასეზის" სათავეში დგას, რომელმაც გავრცელება უკვე ქართულ პოეზიაშიც.

რედაქტორი ფილოლოგ. მეცნ. დოქტორი, პროფესორი

მ. ა ნ დ რ თ ნ ი კ ა შ ვ ი დ ი

რეცენზენტები ფილოლოგ. მეცნ. კანდიდატები:

ი. ს უ ლ ა კ ა ძ ე, დ. ბ ი უ ნ ა შ ვ ი დ ი

0502000000

ა 0502000000 120-90
M607(06)-91

© გამომცემლობა "მეცნიერება", 1991

ISBN 5-520-00635-0

პართელთა ძლიერი იმპერიის დასრულების შედეგად შეიქმნა სასანელთა ირანის სახელმწიფო (III-VII სს.) მან, ზუნებრივია, შეითვისა მდიდარი კულტურული მემკვიდრეობა და განავითარა ძველი ტრადიციები, მაგრამ ამავე დროს ამ პერიოდში შეიქმნა მრავალი უაღრესად მნიშვნელოვანი და საგულისხმო ნაწარმოებები. სამწუხაროდ, ჩვენამდე ყველაფერმა ვერ მოაღწია, მაგრამ ის, რაც შემოგვრჩა, ცხადპყოს სასანური ხანის ხელოვნებისა და ლიტერატურის განვითარების მაღალ დონეს. ლიტერატურული ძეგლების უმეტესი ნაწილი რელიგიურ ფილოსოფიური ხასიათისაა, მრავლად გვხვდება დიდაქტიკური ნაწარმოებებიც. ცნობილია იურიდიული და გეოგრაფიული ტრაქტატებიც და სხვ. ყველა ეს ნაწარმოებები დაწერილია პარზით. პოეტური შემოქმედების ნიმუში /ჩვენამდე მოღწეული/ მხოლოდ ორია: "ზარერის იადგარი" და პოემა "ფინიკის ხე და თხა"

პოემას სახელწოდება არ აქონდა. ასე იგი "მონათლა" ცნობილმა ინდოელმა ირანისტმა, ზოროასტრული ტექსტების გამომცემელმა და მკვლევარმა J.M. Jamasp-Asana -მ, პოემა შედის საშუალო სპარსული ტექსტების კოლექციის - Pahlavi Texts, vol.2. შემდეგ იგი გამოსცა E.Bloche Drakth i Āsūrik Manuscrit Supplement persan. მასვე ეკუთვნის ფრანგული თარგმანი.

ამ ნაწარმოებს შეეხო E.W. West -ი ნაკვეთში "ფაღური ლიტერატურა", რომელიც შედის GrIrPh -ის II ნაწილში. შემდეგი გამომცემა ეკუთვნის ინდოელ ირანისტს J.M. Unvala (BSOS, 1921, pt. II).

თხზულების ენობრივ - თავისებურებებს შეეხო ცნობილი ირანისტი Chr. Bartholomae. მან ყურადღება მიაქცია საშუალო სპარსულ ნაწარმოებში შემორჩენილ პართულ დექსიკას, გამოყო "პართოზმები", როგორცაა პართ. kar-, საშ. სპ. kun- "კეთება" ზმნის აწმყოს ფუძე.

kirz- hil- hištan 'დატოვება, გათავისუფლება' ზმნის აწმყოს ფუძე.

aš- āy- āmatan "სვლა /მო/ სვლა" ზმნის აწმყოს ფუძე. მიმღ. āšān დასულია გეოგრაფიულ ტერმინში Xorāsān, ე. ი. "მზის ამოსვლის მხარე" იხ. Horn, GrIrPh., I,2, გვ. 176.

wāz- gōw- თქმა, დაპარაკი" ზმნის აწმ. ფუძე
wāxt- guft "თქმა, დაპარაკი", ზმნის ნამყოს მიმღეობა
haw ān III პ. ჩვენებითი ნაცვალსახელი 'ყველა, ყოველი'

/მრავლ. რიცხვში/

če i

/იზაფეტის ფუნქციით/

yad tak/tā

წინდებული-კავშირი.

wasnāb

'ვიდრე, -მდე' შეესატყვისება

rāb/ray თანდებულს '-თვის, გამო'

bld did

'მეორე, სხვა.'

ზართლომეს აზრით¹, ტექსტში დამოწმებული პართული დექსიკა ცხად-პყოფს იმას, რომ ნაწარმოები ხანგრძლივი დროის განმავლობაში ვრცელდებოდა ზეპირი გზით და მისი ჩაწერა მოხდა უფრო გვიან².

ჟ. თავადიაც, საშუალო სპარსული ლიტერატურის ცნობილი მკვლევარი, ამ ნაწარმოებს მიიჩნევს ფოლკლორ-საკარო პოეზიის ნიმუშად. მკვლევრის აზრით, ამ მხრივ მეტად მნიშვნელოვანია პოემის დასკვნითი ნაწილი:

"და თხა წავიდა გამარჯვებული,
ფინიკი დარჩა დამარცხებული.
ვუმღერი მას, ვინც შემოინახა,
ვინც დედნიდან ეს გადაწერა.
დარჩეს სიმღერად სახელი მისი,
და თავმოჭრიდი იხილოს მტერი!"

აქ ერთდროულადაა მოხსენიებული დაწერილი ნაწარმოები და მისი ზეპირი შესრულება სიმღერა, რაც მკვლევარის აზრით, გულისხმობს ლიტერატურულ მოღვაწეობასა და ზეპირ გადაცემას. უთუოდ, პართულ ხანაში შექმნილი ეს პოემა ვრცელდებოდა ზეპირი გზით და ჩაწერილი იქნა სასანურ ხანაში³.

ყურადსაღებია ს. სმიტის შემდეგი დაკვირვება. ფადაური ორიგინალი დაიწერა სასანურ ხანაში, როდესაც ტიგროსის ველზე ზორასტრიზმის რეალური მტერი იყო არა ასურული პაგანიზმი, არამედ ქრისტიანობა. ხოლო ეს ნაწარმოები ასახავს ვითარებას, დამახასიათებელს აქამანური ეპოქისათვის ან სედევიცილების პერიოდისათვის. აქედან ავტორს გამოაქვს საკვებით

¹ C.C. Bartholomae, Zur Kenntnis der mitteliranischen Mundarten, 4, Heidelberg, 1922, 23-28.

² მ. ზოსის აზრით, ტექსტში უხვად არსებული ნარევი დიალექტური ფორმები არის კვადი იმისა, რომ ხანგრძლივი დროის განმავლობაში პოემა ვრცელდებოდა ზეპირი გზით. M. Boyce, Middle persian literature, Handbuch der Orientalistik, I Bd, 2, Leiden-Köln, 1968, გვ. 55.

³ J. Tavadia, Die Mittelpersische Sprache und Literatur der Zarathustrier, Leipzig, 1956.

სამართლიანი დასკვნა, რომ ფილური ვერსია ეყრდნობოდა უფრო ადრინდელი ორიგინალს⁴

ის ფაქტა, რომ არსებობდა ამ ნაწარმოების უფრო ადრინდელი ვერსია, რომელმაც ზეპირი გზით მოაღწია მოგვიანო ხანამდე, აღნიშნული აქვთ მ. ბოისსა და ჯ. ბოლონგის⁵

ჯ. ბოლონგი ამ ძეგლის მიიჩნევს საშუალო ირანული პოეზიის აყვავების პერიოდის ნიმუშად. მისი აზრით, ამ ზარწყინვადე ლიტერატურის შემკვიდრებობიდან ჩვენამდე მოაღწია მხოლოდ მცირე ნაწილი: ეპიკურმა პოემამ "ზარერის იადგარმა", ხალხური ტიპის (familiare) "ფინიკის ხე" და რელიგიურმა ლირიკამ - მანიქეური ჰიმნების სახით⁶

პართული გავლენის დამადასტურებელია "ფინიკის ხეში" გამოყენებული გამოთქმა tak ó roc yawet "მარადიულ ღღემდე", შესაბამისი ქართული "აწ და მარადის"-ისა, რომელიც გვხვდება "ზარერის იადგარში", ასევე პართული დედანზე დაფუძნებულ ტექსტში, შერ. "ზარერის იადგარ":

u nám-awurt boweh
gatan (è) roc yawet

"იყავ სახელოვანი აწ და მარადის!"
და "ფინიკის ხე:"

bašnum ést zargón
yat ó rož yawet

"ჩემი კენჭერო ოქროსფერია, მარადიულ ღღემდე"

ის პოემა, თუ შეიძლება ასე ითქვას, აღმოაჩინა ე. ბენვენისტმა. მან აღადგინა ნაწარმოების პოეტური ფორმა და წარმოადგინა შერჩეული ადგილების ტრანსკრიპცია⁷

მეტად მნიშვნელოვანი გამოკვლევა უძღვნა ამ თხზულებას უ. პენინგმა⁸ იგი აღნიშნავდა, რომ პოემა ჰომოტონურია, რაც განპირობებული იყო

---

⁴ S. S m i t h, Notes on "The assyrian tree", BSOS, 1926, გვ. 76.

⁵ M. B o y c e, დასახ. ნაშრ., გვ. 54-55.

⁶ G. B o l o g n e s i, Osservazioni sul Draxt-i Asurik, Rivista degli Studi Orientali, vol. XXVIII, fasc. I IV, Roma, 1953, გვ. 176.

⁷ Le texte du Draxt Asurik et la versification pehlevie, JA 1930, გვ. 193-225.

⁸ W.B. Henning, A Pahlavi Poem, BSOAS, pt. 13, 1950, გვ. 641-648.

დეკლამაციის მანერით. მკვლევარმა ყურადღება მიაქცია მთელ რიგ თავისუბურებებს, დამახასიათებელს ამ ტექსტისთვის, მაგ., იზაფტის თავისუფალი გამოყენება, რაც დამოკიდებულია გადამწერის ნება-სურვილზე და გავლენას ახდენს სადექსო სტრუქტურის ზომაზე.

ასევე, ქენინგის აზრით, ტექსტი საკმაოდ დაშინებული არაკომპეტენტური გადამწერების მიერ, რომლებიც თვითნებურად ექცეოდნენ დედანს. მაგალითად, გვხვდება ასეთი ვარიანტები: asp და aspā, xyōnān და xiyōnān; aslī, postā ovāš (uš-ისთვის) mazdesnān, მაგრამ mazdayasnān და სხვ.

სადექსო სტრუქტური შეიცავს საშუალოდ ორმეტი მარცვალს, შუაში ცვლურით. პირველი ნახევარი იწყება ფორმულით: "x-ს აკეთებენ ჩემგან," პირველი სიტყვა შეიძლება იყოს ერთ-, ორ-, სამმარცვილიანი, ამის მიხედვით, პირველ ნახევარში შეიძლება გვქონდეს 5, 6 ან 7 მარცვალი, ხოლო მეორე ნახევარი, ზუნებრივია, ეთანხმება სიგრძით პირველს:

12. cōb az man karēnd ke tō grīw mazēnd 5 + 5 = 10

11. rasan az man karēnd ke tō pāy bandēnd 6 + 5 = 11

49. ambān az man karēnd wāzārganān wasnād 6 + 6 = 12

16. sīr hēm varziyārān angubēn āzādmardan 6 + 7 = 13

6. gyāgrōb az man karēnd ke wīrazēnd mehan ud mān

6 + 8 = 14

თავის ნაშრომში ქენინგი ეხება აგრეთვე ზოგიერთი სიტყვისა თუ ფრაგმენტის წაკითხვა-განმარტებას⁹

ჰოლმის დექსთწყობის შესახებ აზრი გამოქმული აქვს S. Sahaked-ს. მისი დაკვირვებით, დექსი არ არის იზოსილაზური, ამულავენებს ტენდენციას 11-მარცვილიანი სტროფისა, რაც პარადელს ჰოლოზს ირანულ მანიქურ პიმენ-ში¹⁰

სიხშირე 11-მარცვილიანი სტროფისა არ არის მოულოდნელი საშუალო ირანული თავისუფალი ჯომოტონური დექსისათვის. "ფინიკის ხეში" გამოყენებულია ორი მახვილი ნახევარ სტროფზე და ამ მხრივ იგი ეთანხმება მანიქურს¹¹

---

⁹ იქვე, გვ. 642 და შემდეგ. მაგალითად, პართული სიტყვის გამოყენება საშუალო სპარსულის გვერდით, მოწმობს იმას, რომ ენობრივი თვალსაზრისით ტექსტი არაა ერთგვაროვანი და შეიცავს სხვადასხვა დიალექტის ფორმებს.

¹⁰ S. S c h a k e d, Specimens of Middle Persian Verse. W. B. Henning Memorial volume, London 1970, გვ. 395-405.

¹¹ C h r. B r u n n e r, The Fable of the Babylonian tree, pt. I, JNES, vol. 39, 1980, № 3, გვ. 192.

ჰომერის მომდევნო გამოყვანა ეკუთვნის აბადანის¹². სადღეისოც ნაწი-
რმოების საუკეთესო გამოყვანად შეიძლება მივიჩნიოთ ირანელი მკვლევრის
მანიარ ნავაზის პუბლიკაცია

منظومه درخت آسورگ . متن پہلوی ، آوا فوشت ، ترجمه فارسی
فهرست واژه ها و یادداشتها از ماهیار فوایی ، تهران ، ۱۳۴۶
ფილავურ ტექსტს ახლავს ლათინური ტრანსკრიპცია, ახალი სპარსული
მარგმანი და ლექსიკონი. ამ გამოყვანის შესახებ საყურადღებო შენიშვნები
გამოაქვეყნა მანსურ შაქიმ¹³.

წინამდებარე გამოყვანა ეყრდნობა ნავაზის ტექსტს.

Draxt i Āsūrik u būz / "ფინიკის ხე და თხა" / არის ლექსად შეთხზული
არაკი, რომელსაც ავტორი უწოდებს სიმღერას. აქედან შეიძლება გამომდინარეობს
დასკვნა, რომ მას ახლდა მუსიკალური ორნამენტები, მას მღეროდნენ ან
ასრულებდნენ როგორც რეჩიტატივს. ამ ტიპის ნაწარმოებები უარყოფილი იყო
გაურყევლებული ძველ ახლო აღმოსავლეთში; ზაბილიზური, შემგრულ-აქადური
ლიტერატურა წარმოგვიდგენს ამ ტიპის სიმღერა-არაკების დიდ რაოდენობას¹⁴

ჩვეულებრივ ამ არაკებში ორი მოქმედი პირია და ყოველი მათგანი
ყდილობს დაამტკიცოს თავისი უპირატესობა მეორეზე. კამათი ატარებს
საკმაოდ ცხარე ხასიათს, მოპაექრენი არ ინდობენ ერთმანეთს და ორივე
ყდილობს, რაც შეიძლება მეტად დაამყიროს მეორე და იქნოს საკუთარი თავი.

მარადირა, საშუალო ირანული ლიტერატურისათვის კარგადაა ცნობილი
ჰაექრობის ფორმით დაწერილი, სხვადასხვა თვალსაზრისის ჭიდილის გამო-
მხატველი ნაწარმოებები. მაგრამ ზოროასტრულ ტექსტებში ჰაექრობა-კამათი
ატარებს ფილოსოფიურ-რელიგიურ ხასიათს, უმეტესად აბსტრაქტულს¹⁵

განსაკუთრებით პოპულარული იყო ჰაექრობები ხალიფა ადმა' მუნის
/819-833/ კარზე. ჩვენამდე მოაღწია თხზულებამ "Matikan i gizastak
Abālis' / "ამბავი წყველი აბალიშისა" /, რომელიც წმინდა კაცი. მაზდეა-

¹² F a r h a d S. A b a d a n i, Draxt-i Asūrik. Journal of the
K.R. Cama Oriental Institute, 1956, № 38.

¹³ M. S h a k i, Observations on the Draxt i Asurig, AO, I, 43,
1975.

¹⁴ E. E b e l l i n g, Die Babylonische Fabel und ihre Bedeutung
für die Literaturgeschichte. MAOG 2/3, Leipzig, 1927, გვ.14-15.

W.G. L a m b e r t, Babylonian Wisdom Literature, Oxford, 1960,
გვ.154. ზრუნერის დას. ნაშრ., გვ. 194-195.

S i d n e y S m i t h, Notes on "The assyrian tree", BSOS,
1926, გვ. 64-76.

¹⁵ M. M o l é, La Légende de Zoroastre selon les textes pehle-
vie, Paris, 1967.

ს.პრ. - დღეების ღამეა მცოდნე, ზრდენი მოგვი ათურფარნაზალი ეკამათებ
ერეთიკოსს აზალიშს. იგი ეჭვის ქვეშ აყენებდა როგორც მაზდეანური რელი-
გიის არსსა და ღოგმებს, ისე პრაქტიკულ მხარეს. მაგალითად, იგი აყხადე-
ზა - თუმცა ოპრმაზდის მიერაა შექმნილი წყალი და ცუცხლი. მაგრამ ისინი
თავის თავში შეიყავენ გამანადგურებელ ძაღას; ისჯება ის, ვინც წყალს ან
ცუცხლს მიაკარებს გვამს - ეს სასჯელი ოპრმაზდმა დააწესა თუ აპრიმანმა
და სხვ. ურწმუნო აზალიში არ ცნობს ღოცვას, მიძღვნილს საღვთო ცუცხლისა-
დში, წმინდა სარტყელს-კუსტიკს.

კოთხვა-პასუხის სახით დაწერილი ნაწარმოებები მეტად პოპულარული იყო
ირანში. მათგან შეიძლება დავასახელოთ "Dātastān ī denik" / "რელიგიური
განსჯა" / იგი შეიყავს პასუხს 92 კოთხვაზე: კეთილი საქმე და ცოდვა.
ტრადიციები და ქურუმული მოვადეობები, ცერემონიები და სამართალი, ურთი-
ერთობა კეთილ და ზოროტ არსებებს შორის, ზედისწერის პრობლემები და სხვ.
მისი ავტორია ფარსისა და ქერმანის ზორასტრიული სამღვდელოების უხუცესი
მანუშიჩიპრი.

ამ უანრის ნაწარმოებთ შორის ყურადღებას იპყრობს Škand gumānik
vičār / "ეჭვის გამქარწყველი განმარტებები" /. ტექსტის ავტორია მოგვი
მარტანფარნახ, მან მოუყარა თავი პოლემიკას სხვა რელიგიური თვალსა-
ზრისის წარმომადგენლებთან - მუსლიმებთან, ებრაელებთან, ქრისტიანებსა და
მანიქეველებთან.

კოთხვა-პასუხის ფორმიტა დაწერილი მცირე ენციკლოპედია Dātastān
ī menokē xrat "განრიგებანი ზეციური სიზრდისა" მასში ზრდენი სვამს 62
კოთხვას და იღებს საჭირო პასუხებსა და განმარტებებს. მაგ., ზრდენი
ეკითხება ციურ გონს: როგორ უნდა შევინახო სხეული, რომ ზიანი არ მივაყ-
ნოთ სულს და როგორ მოვუაროთ სულს, რომ არ დავაზიანოთ სხეული? ამ
კოთხვაზე ციური გონი აძღვეს ვრცელ პასუხს, სადაც სხვათა შორის შემდე-
გია ნათქვამი: "ზატონებთან უნდა გამოიჩინო მოჩიღება, ერთგულება და
სთქვა სიმართლე" / როგორია რეკომენდაცია მტრების მიმართ? "უნდა იყო მათ-
დამი მომთმენი, რზილი და კეთილი" /

აგრეთვე ზეციური გონი ურჩევს მაზდეანელს "ნუ იქმნ ცილისწამებას,
ვერაგობას, რადგან ამით სულს ზიანს მოუტან" ¹⁶

პაექრობის თემაზე დაწერილ ნაწარმოებებს შორის განსაკუთრებული
ადგილი უკავია Mātikān ī Yōst ī Friyān-ს / "ამზავი რომტი ფრიანისა" /
ნაწარმოების გმირი ახადგაზრდა. რელიგიურ საქმეებში კარგად განსწავლული
კაცია, რომელსაც აქვს ჭიდილი ზოროტ ჯადოქარ ახტანთან. იგი აძღვეს რომტს
ამოსახსნედად ვერაგულ და რთულ შეკითხვებს, გამოყანების სახით. კეთი-
ლი, ზებუნებრივი ძაღის ჩარევის შედეგად რომტი წარმატებით ართმევს თავს
ამ გამოყანებს და საზოლოდ ამარცხებს ზოროტ ჯადოქარს.

ო. კლიმას დაკვირვებით, ეს სიუჟეტი მოკლდაა მოყმული ავესტაში / V

¹⁶ H. S. Nyberg, Hilfsbuch des pehlevie, I, Uppsala, 1928.

იაშტი/ და საშუალო სპარსული ღებენდა არის ავესტის ამ ჟრგმენტის გამო-
დახილი¹⁷, მსგავსია იმისა, რაც გვხვდება საკვლევე ირანულ ტექსტში.

"ფინიკის ხე და თხა" ყურადღებას იპყრობს იმით, რომ მოკამათენი არ
ეკუთვნიან ერთ სახეობას: მცენარე და ცხოველი. ძველ სემიტურ ტრადიციებში
ამ ტიპის არაკეზიუც ცნობილია, მაგალითად "Enkidu და Dumuzi", ან
ეზრაულ-სპარსული "ცხვარი და თხა", ამ არაკეზიუც ფუნქციონირებდა უფრო
მეტადაა დატვირთული მცენარე და შესაბამისად, მისი მნიშვნელობაც უფრო
დიდია, ვიდრე ცხოველისა. მათგან განსხვავებით, "ფინიკის ხეში" უფრო
დიდია ცხოველის როლი, ვიდრე მცენარისა. ეს მოსალოდნელიც იყო, რადგან
ირანის ეკონომიკურ ცხოვრებაში მესაქონლეობა წამყვანი დარგი იყო და
მცხვარეობასაც დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა.

ირანულ არაკეზიუც ავტორი თითქოს ატამებს ამ პაექრობის შედეგებს და
ასკვნის:

"და თხა წავიდა გამარჯვებული,
ფინიკი დარჩა დამარცხებული"

მევედაროთ ამას ვაზის გამარჯვების ამსახველი ჟრგმენტი ეზრაულ-
სპარსული არაკედან "ცხვარი და ვაზი"

"ზეზერო ცხვარო, გამშორდი ჩქარა,
ვაზზე უმჯობესი ქვეყნად რა ქმნილა?!"¹⁸

ზურნერის დაკვირვებით, ჩვენამდე მოღწეულ ძველ ირანულ ტექსტებში არ
ჩანს მცენარეთა და ცხოველთა არაკეზიუც, ესოდენ კარგად წარმოდგენილი შეშე-
რულ და აქადურ ლიტერატურაში. ავტორი სავსებით სამართლიანად წერს, რომ
ამ მოვლენას ვერ ავხსნით ზოროასტრული რელიგიის გავლენიანი ქურუმების
მიერ ამ უანრის უგულებელყოფით, რომლებიც უპირატესობას აძლევენ რელი-
გიურ-დიდაქტიკური უანრის ნაწარმოებებს¹⁹ უთუოდ სასანურ ირანში გარდა
საკვლევეი არაკისა იყო სხვების, რომლებშიც მოქმედებდნენ ცხოველები ან
მცენარეები.

ძველ სემიტურ არაკეზიუცში ხშირია "სიმეტრიული" სტრუქტურა, როდესაც
ერთმანეთს ეკამათება ერთი სახეობის წარმომადგენლები ხე: ღერწამი, ან
ქერი: ხორბალი, ან ძროხა: ცხენი, გვხვდება ასიმეტრიულიც, მაგ., აპოკა-

---

¹⁷ იხ. O. K l i m a. Die religiöse Pahlavi- Literatur, გვ.40-43. წიგნში Iranische Literaturgeschichte von J. Rypka, Lei-
pzig, 1959. M. B o y c e. Middle persian literature, Handbuch der
Orientalistik, I Bd. 2, Leiden-Köln, 1968, გვ. 54-55.

¹⁸ B r u n n e r, დას., ნაშრ., JNES 39, pt.II, გვ.22.

¹⁹ JNES, 39, ნაწ. I, გვ.193.

რის კოპიუსში: ენდრო და ქურციკი. ქრ. ბრუნერი ამ ასპექტში თვალს ავლებს ეზოპურ კოპიუსებს, რომლებშიც მრავლად გვხვდება არაკები თემაზე - თავისი უპირატესობის დამტკიცება, მათში უფრო ღებია ცხოველთა ჭიდილის ამსახველი, გვხვდება "ასიმეტრიული" არაკებიც: მეღა და მაცვადი, პოპულარული - მეღა და ყურძენი და სხვ.

ყურადღებია ის, რომ ირანული ტექსტი წარმოადგენს სინთეზის სემიტურ-ირანული თვალსაზრისის, ცხოვრების წესის, საყოფაცხოვრებო რეალობის არეკვლიას.

სპარსულ ტექსტში პაღმა ეკამათება თხას და უმტკიცებს მას, რომ იგი ზევრად უფრო სასარგებლოა ადამიანისათვის, როგორც მაღალი საზოგადოების წარმომადგენლებისათვის, ისე უბრალო ხალხისათვის, აღსანიშნავია, რომ პაღმა დოკალიზებულია ასურეთში²⁰, ხოლო თხა - ირანულ სამყაროში. პაღმის შესახებ პირდაპირ ნათქვამია -

ერთი ხე გაზრდილა
მთელ ასურეთს მოსდებია...

შემდეგ ჩამოთვლილია პაღმის ნიშან-თვისებები, მისი გამოყენების მრავალფეროვნება, რაც, აგრეთვე, პარალელს პოულობს სემიტურ ლიტერატურაში. პაღმა სიამაყით ამბობს: "მეფეც მიირთმევს ჩემს ნუგზარ ნაყოფს" და "რძე ვარ მე საზრდო გლეხიკაცისთვის და ტკბილი თაფლი დიდებულთათვის", ან:

"აგრეთვე ხალხი არაფრის მქონე,
რომელთ არა აქვთ პური და ღვინო,
ჩემს ნაყოფს ჭამენ და მოსთვლიან,
ვიდრე კარგად არ დანაყრდებიან"

---

20 ცნობილია, რომ ფინიკის პაღმა შუამდინართიდან შემოტანილი იქნა ირანში ჰერ კიდევ აქამანურ ხანაში. აღექსანდრე მაკედონელის დაშტარი სპარსეთზე გაუღისას ძირითადად მისი ნაყოფით იკვებებოდა. სასანურ ხანაშიც ფინიკის პაღმა დიდად იყო გავრცელებული ქვეყნის სამხრეთ რაიონებში. თავისი თვისებებით იგი უფრო ფასობდა, ვიდრე არამეული. ეს კარგად ჩანს ხოსროუ I-ის საგადასახადო დაუთრადან: სპარსული ფინიკის პაღმის ოთხ ძირზე გადასახადი შეადგენდა I დირჰემს, იგივე თანხას იღებდნენ ასურული პაღმის ექვს ძირზე. ირანიდან ფინიკის პაღმა გატანილი იქნა ჩინეთში IX საუკუნის დამდეგს.

ისდამურ პეროლშიც ფინიკის პაღმა ფართოდ იყო გავრცელებული ირანში და მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა მის ეკონომიკაში. М.П. Петрушевский. Земледелие и аграрные отношения в Иране XIII-XIV веков. М.-Л., 1960, с.213-217.

შვეუდაროთ ირანული ტექსტის ამ ფრაგმენტებს შესატყვისი სემიტიური არაკვებიდან. შუმერული "Inanna and the Gardener Šu-kalle-tuda" გვატყობინებს: "ენა წვედება პადმის ნაყოფის ტკბილ ბუღს"²¹

აქადურ "Tamarisk und Pala"-ში პადმა თავისი უპირატესობის გამო-სავედნად ამაყად აცხადებს:

"ოზლი გოგონა, ქვრივი, საწყალი კაცი
ჭამენ ჩემს ტკბილ ნაყოფს,
მეზალეს მიწოდებენ მე.
და მაქვს დიდებული და მონა.
ჩემი ნაყოფი ასაზრდოვებს ზავშეს,
მოზრდილნიც ჭამენ ჩემს ნაყოფს".²²

სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ ამ ტიპის არაკვებში მხატვრულ მხარეს ნაკლები ყურადღება ექცეოდა²³. მათში ჭარბობს, თუ შეიძლება ასე ითქვას, ცხოვრებისეული სინამდვილის ამსახველი მომენტები. წყაროებში გვხვდება მრავალი ცნობა, პადმის ნაყოფის გამოყენების დამადასტურებელი.

პადმის გვირგვინის ბული ან მარტივად პადმის ბული შედგება ნაზი მასისგან, იჭმევა და აქვს წაზღის მსგავსი გემო²⁴.

თხასთან პაექრობის დროს პადმა ამზობს, რომ

"მე ვარ ფიცარი გემებისათვის,
აგრეთვე ანძა იაღქნისათვის".

ამ შემთხვევაშიც პადმა სიმართლეს არ ღადატობს, რადგანაც პადმის ხე გამოყენებული იყო გემომშენებლობაში. ფიშერის ცნობით, პადმის ხის გან აკეთებდნენ ნავებს²⁵.

---

21 B. L a n d s b e r g e r, The Date Palm and its By-products according to the Cuneiform Sources, Graz, 1967, გვ.10.

22 B. L a n d s b e r g e r, 10.

23 C h r. B r u n n e r, დას. ნაშრ., JNES, II, გვ.297.

24 პადმის გვირგვინი შეიცავს დაახლოებით 40-60 ფოთოლს, რომლებიც ყოველ წელს ცხვებიან. უმეტესად ქვემოთ მყოფნი, მათ აყლიან, ნარჩენები ხეს აძლევენ ფარფლისებრ გარეგნობას. წლის განმავლობაში იზრდება დაახლოებით 12 ფოთლი. უმეტესად ყვავილობის წინა თვეებში, უფრო ნაკლებად-ნაყოფის მოწვევისა და შემდგომ პერიოდში. Landsberger, დასახ. ნაშრ. გვ. 22.

25 Landsberger - ის მიხედვით, გვ. 23.

ირანულ არაკში პადმის სიტყვებში იმის შესახებ, რომ
"ყოყხს აკეთებენ ჩემგან საგვედად,
დაასუფთაონ რათა სახლ-კარი" -

ასევე პარადელს ნახულობს სემიტურ არაკში:
"ჩემს ფოთლებზე უკეთ ვერაფერი ვერ
დაასუფთავენს მეფის სასახლეს" ("Inanna and the Gardener
Šu-kalle-tuda")²⁶
იგივე ითქმის პადმის სიტყვებზე, რომ

"ფეხსაყმელი ვარ გღებებისათვის
და ქოშები ვარ ფეხშიშველთათვის".

პადმის ზოტკოებისაგან დამზადებული ფეხსაყმელი ცნობილი იყო მთელ
აღმოსავლეთში²⁷

ირანულ ტექსტში პადმა ნიშნის მოგებით ეუბნება თხას:

"გაამზადებენ თოკებსა ჩემგან
და იმით ფეხებს შინ შეგიკრავენ"

პადმის ზოტკოებისაგან დაწნული თოკი ფართოდ გავრცელებული საგანია
აღმოსავლეთის ქვეყნებში. მის დასამზადებლად ზოტკოებს აცლიან ნაოჭიან
მხარეს, რის შედეგადაც მიიღება ე.წ. huppāiā²⁸, მისგან ამზადებენ თოკს.

ცხენის ფაფრის მსგავსი ზოტკოები, რომელთაც შეფუთვნილია ფოთლების
ძირი და ხშირად ნაყოფიც, წარმოადგენს მასადას მაგარი თოკის დასამზადე-
ზლად. პადმის ფოთლებს შორის არის რაღაც, მსგავსი ქსოვილისა, რომლისგა-
ნაც გრეხენ მაღაღზარისხოვან თოკს. ეს თოკები მეტად გამძლე და სანდოა.
მათი შემეგობით ერთმანეთთან შეკრულია ტივის ფიქრები. ხოლო უხეში ზაწა-
რი მზადდება ხის ტანის ჩამონათარისგანაც (არაბ. ' idq), იგი არ გამოირ-
ჩევა სიმგართ და გამოდგება მხოლოდ დროებითი სამუშაოებისათვის²⁹

აღნიშნული მასადისგან აკეთებენ აგრეთვე ჭიღოფს, სხვადასხვა სახის
დაწნულ საგნებს, კაღათებს, გადასაფარებლებს, ქსოვილებს. არაბულად
პადმის ფოთლის კაღათას ეწოდება hasāf halana. ასე რომ პადმის სიტყვები
ირანული არაკიდან -

---

26 იქვე, გვ. 10.

27 იქვე, გვ. 22.

28 იქვე, გვ. 18.

29 იქვე.

“და ამზადებენ ჩემგან კადათას,
სხვადასხვა წამლის შიგ ჩასაწყობად”-
რეალური ფაქტია.

ჩვენს ტექსტში პაღმა აჭრთხიღებს თხას:

“და მე შეშა ვარ იმ ცეცხლისათვის,
რომელზეც მწარედ შენ შეიწვევი”

მართლაც, პაღმის შტოები და ღეროს ქვედა ნაწილი გამოყენებულია საწვავად. ამის პრაქტიკას ვხვდებით ირანულ სინამდვილეშიც, რასაც ადასტურებს Yasna, 71.8 და საშუალო სპარსული “შესაქმის წიგნი” Bundahisn. ორივეგან დაპარაკია ცეცხლზე, რომლის მასალაა პაღმის დაჩეხილი ხე (apar-kirrenidak)³⁰.

ასევე ცნობილია პაღმის წველის გამოყენება საზრდოდ:

“რძე ვარ მე საზრდო გღებიკაცისთვის
და ტკბილი თაფლი - ღიღებულთათვის”-

ეუბნება პაღმა თავის მოპაექრეს თხას. პაღმის გამოყენების ეს შემთხვევა ცნობილი იყო მთელ აღმოსავლეთში, როგორც მახლობელში, ისე ინდოეთში: პაღმის ღვინო, უფრო ზუსტად რძე, მიიღება ხის წველისაგან³¹. XV საუკ. მოგზაური Ibn Baţţuta წერს, რომ სამხრეთ ინდოეთში პაღმის რძე გამოყენებულია როგორც ზეთი და თაფლი. XVI საუკ. მისიონერი John da Marignolli ასკვნის, პაღმა ჭრიად სასარგებლო ხეა და მისი ნაყოფისგან ამზადებენ თაფლსა და შაქარს³². ფინიკის პაღმის ნაყოფის დიდ სარგებლობაზე საუბარია საშუალო სპარსულ ძეგლში “ხოსროვ კავადანი და ყრმა”

პაექრობას პაღმა ასე ამთავრებს:

“აგრეთვე ხადხი, არაჭრის მქონე,
რომელთ არა აქვთ პური და ღვინო,

---

³⁰ Brunner, JNES, vol.39, II, გვ. 296.

³¹ Landsberger, გვ. 13.

³² ციტირებულია Brunner მიხედვით, JNES II, 19. ფინიკის თაფლი (dúšab) აწარმოებდნენ მუსლიმურ ირანშიც. ამის შესახებ ცნობებს ვხვდებით მუყადდასისა და იზნ-ზადხთან. ფინიკის “ღვინის” შესახებ მოგვითხრობენ მანსურ, მუვაჟჟაყი და მარკო პოლო. И.П. Петрушевский, დას. ნაშრ., გვ. 217.

ჩემს ნაყოფს ჭამენ და მოისთვიან,
ვიდრე კარგად არ დანაყრდებიან”

ამასთან დაკავშირებით შეიძლება გავიხსენოთ ამგვარი ცნობა, რომელსაც გვაწვდის Ibn al-'Awwām: "ფინიკის პალმის მწვანე ნაყოფს აყლიან კანს, გულს აყოფენ საპროყო ნაჭრებად, შემდეგ ახმობენ მშებზე, გამხმარ ნაჭრებს ნაყავენ, მიიღებენ ფქვილს. მას ურევენ მარღს, წყალს, აფუებენ, ზედენ ცომს და აცხობენ პურს"³³.

"ფინიკის ხეში" პალმა გულისტყვივით ამბობს, რომ ხაღხი სასტიკად ექცევა მას, ამტვრევენ მის ტოტებს და აყენებენ დიდ ზიანს, იმისთვის, რომ ისარგებლონ ნაყოფით. პალმის ეს სიტყვები სრული ჭეშმარიტებაა. ფიშერი, Lbā-ი აღნიშნავენ, რომ პალმის ნაყოფი მიიღება ხის დაღუპვის შედეგად³⁴.

ახლა ვნახოთ, როგორ, რა ზარზაროსული საშუალებით, მოიპოვება პალმის წვენი, იგივე რძე. თურმე მის მისაღებად ჭრიან ხის გვირგვინს და ნარჩენში აკეთებენ ღრმულს, სადაც გროვდება წვენი. ბუნებრივია, რომ ამ სასტიკი ქმედობის შედეგად ხე ილუპება. არსებობს მეორე, არანაკლებ ვანდალური საშუალება: პალმის ხეს აჭრიან გვირგვინის ფურცლებს, მაგრამ გულს ტოვებენ და ყოველდღე ანახლებენ ჭრის, ასე რომ დიდი ხნის განმავლობაში მოედინება წვენი³⁵.

ამრიგად, მახლობელ აღმოსავლეთში პალმა ხეების მეფე როგორც მას უწოდებენ, უდიდეს როლს ასრულებდა ამ რეგიონის ეკონომიკურ და კულტურულ ცხოვრებაში და, ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ სწორედ აქედან შემოტანილი იქნა პალმის ხე ირანში და მისი ესთეტიკა და მკვიდრად იქ³⁶ საკვდევ ტექსტში პალმის საპაუქრო ნაწყვეტშიც ამჟღავნად ჩანს საკუთრივ ირანული ტრადიცია. მაგ., პალმა ამაყად აცხადებს:

"და მთელ მიწაზე ხვანიკასისა
სხვა ხე არ არის ჩემი ტანისა"³⁷

³³ Brunner, J № 29, vol. 39, II, გვ. 297.

³⁴ Landsberger, დასახ. ნაშრ., გვ. 13, სქ. 36.

³⁵ Landsberger, გვ. 13.

³⁶ ჩვენი აზრით, Bundahish-ში ნათქვამი, რომ "ფინიკის პალმა უფრო ძვირფასია სხვა მცენარეებზე ცასა და მიწას შორის" - ამ კულტურულ-ეკონომიკური ურთიერთობის ნათელი გამომხატულებაა.

³⁷ შდრ. S. Smith, Notes on "The assyrian tree", გვ. 70.

ხვანირასი - წმინდა ირანული ცნებაა, ირანელთა წარმოდგენის ამსახ-
ველი.

საერთო ნიშნები ჩანს ირანულ-სემიტურ წარმოდგენებში. გ. ვიდენ-
გრენი ამას ხსნის ირანული გავლენით, მაგალითად, ირანელთათვის დამახა-
სიათებელი კოსმოგონიური იდეები დასტურდება სემიტურ ტექსტში: ქვეყანა -
მიწა ვრცელა და ცა - მაღალი, მზე მიისწრაფვის ჩვეული ზრუნვის მიხედ-
ვით... და ზრუნვება თავის ადგილზე ერთ დღეში (Esdras, 4:34), შევადა-
როთ ეს ციტატა ლამის დასასრულის აღწერას საშუაღ სპარსულ ტექსტში:
xwarsēt abāc ō xwēs gyāg mat u gardišn fražamēnīt "მზე კვდავ თავის
ადგილზე მოვიდა და ზრუნვა დასრულდა" ასევე ირანული გავლენის კვადს
ზრუნერი ხედავს Tobit-ის წიგნში, „დემონების მოქმედების აღწერაში,
უდაზნო - ვითარცა დემონების სამყოფელი, ძაღლის, კეთილი მეგზურის როლი,
ამაზე ცნობებს ვხვდებით ჯერ კიდევ პეროლოგისთან. დაწერილებით იხ.
M. Boyce, A Persian Stroughold of Zoroastrianism, Oxford, 1977. და
რაც მთავარია, ტრანსცენდენტალურ სამყაროში მოგზაურობა გამყოლის მეშვე-
ობით - კარგად ცნობილი თემაა ირანულ ლიტერატურაში, საკმარისია გავიხ-
სენოთ წმინდა ვირაფის მოგზაურობა იმ ქვეყანაში.

სემიტური გავლენის ნიმუშად კი გ. ვიდენგრენი მიიჩნევს მეორე
მოქავექრის სიტყვებს:

en-um zarrēn saxwan	kē man ō tō wāxt
ci ōn kē	peš xūk warāz
murvarit afsanēt	aivāp čang zanēt
peš uštūr mast	

"ეს ოქროს სიტყვები, შენ რომ გითხარი, იმას უგავს, რომ მარგალიტი
უფრქვიო ღორს, ან ჩანგი უკრა ატეხიდ აქლემს" და დასძენს, არ შეიძლება
არ გაგვახსენდეს იესოს მიერ გამოყენებული შედარება: "ნუ მისცემთ სიწ-
მინდესა ძაღლთა, ნუცა დაუგებთ მარგალიტსა თქვენსა წინაშე ღორთა" (მა-
თე. 7.6)³⁸.

მკვლევარი ამ მეტაფორას ხსნის როგორც არამეულიდან შემოსულ ირანულ
სესხებას. ამაში ეჭვი შეიტანა ქრ. ზრუნერმა, რომლის აზრით, გნოსტიკური
"მარგალიტის სიმღერა" ("Song of the Pearl") ზეპირი გზით გავრცელდა
ირანში. პირველ, შესაძლებელია საღვთო ტექსტი ეყრდნობოდეს ამ შემთხვე-
ვაში რომელიმე მსგავს ხაღბურ ამბავს, ირანულს თუ სხვა წარმოშობისა.
შესაძარბვლად ავტორი იმორწმებს მანიქურ არაკს მარგალიტის გამზურღავის

---

³⁸ G. W i d e n g r e n, Iranisch-semitische Kulturbegegnung in
parthischer Zeit, Cologne-Opladen, 1960, გვ. 36.

შესახებ, რომელიც გვხვდება "პანჩატანტრას" საშუალო სპარსული თარგმანის შესავალში³⁹

რაც შეეხება მეორე მოკამათეს - თბას, იგი წმინდა ირანული სამყაროს წარმომადგენელია, ქვეყნის ნომადური მეურნეობისათვის დამახასიათებელი. მის სიტყვებში ჟღერს ირანელთა დეგენდარული ისტორიის გმირების ქება. ჭეშმარიტის მეფობა გაგებულია როგორც ზედნიერი ხანა, სრული პარმონიისა და კეთილდღეობის ნიშნი. თბა იხსენიებს განჭქმულ ირანელ მეომრებს სპანდიატსა და რსტომს. ზრუნერის დაკვირვებით, სპანდიატ, ირანული Spandédāt-ის მოხსენიება აქ სავსებით ბუნებრივია, "ზარერის იადგარიც" მას ქებას უძღვნის, თურანელი არჯასპის წინააღმდეგ მებრძოლს. რაც შეეხება რსტომს, მისი გამოჩენა მკვლევარს მოულოდნელად მიაჩნია, რადგანაც რსტომის დიდი პოპულარობა დაკავშირებულია ფირდოუსის "შაჰ-ნამესთან"⁴⁰

თბა დიდი სიამაყით ღაპარაკობს თავის აუცილებლობაზე ზორასტრული ცერემონიის ჩასატარებლად⁴¹. შემოქმედ ღმერთს ძლიერს ოპრმაზდს, უმწიკვლო სჯულსა მაზდეანურს, გუშურვატ, ღმერთსა ყველა ცხოველის, პომსაც უძლიერესსა - თბის გარეშე ვერავინ ვერ სყემს თაყვანს. რადგანაც მისგან იღებენ რძეს ღმერთებისათვის შესაწირავად. ზორასტრული ცერემონიის დროს, მაგალითად, Yasna-ს რიტუალის შესრულებისათვის და სხვ. რძეს ურევენ საღვთო მცენარეს პომას⁴², ამ სასმელის გარეშე ზორასტრული რიტუალი შეუძლებელია.

საშუალო სპარსულში gōspand კრებითი სიტყვაა და აერთიანებს წვრილფეხა საქონელს - თბასა და ცხვარს, საპირისპიროდ gāw-ისა - მსხვილფეხა საქონელი, ზროხა⁴³. ზორასტრულ რიტუატურაში ვხვდებით ცნობებს რძის გამოყენებისა არა მარტო საღვთო დანიშნულებით, არამედ ყოველდღიურ ცხოვრებაში: "ეს ხალხი სვამს gōspand-თა რძეს... მას შემდეგ როცა ზავში ძუძუს თავს ანებებს, მას ამ რძეს აძლევენ". (Dātastān ī xrat, 16.16. 4, 7-8).

39 Brunner, JNES, vol. 39, 4, § 110.

40 Brunner, დასახ. ნაშრ., § 71.

41 M. Boyce, Haoma, Priest of Sacrifice, N. B. Henning Memorial Volume, London, 1970, გვ. 62-80.

42 ს. სმიტის აზრით, თბა არის სიმბოლო ზორასტრული რელიგიისა, სადაც მას აქვს იგივე მნიშვნელობა, რაც ცხვარს ქრისტიანულ რელიგიაში. დასახ. ნაშრ., გვ. 72.

43 gōspand < gav-spānta- 'წმინდა ხარი'. სასანელთა ხანაში, რაც კარგად ჩანს შაჰურ I წარწერიდან, აღარ სწირავენ ხარს, არამედ ცხვარს. ამიტომ ცხვარმა მიიღო ეს სახელწოდება, ვითარცა ეკონომიკურმა სუბსტიტუტმა. J. Duchene-Guillemin, Autre miettes, Acta Orientalia, 1966, გვ. 73.

თხის თეთრი ზეწვისაგან მზადდება მაზღევანთა ტანისამოსის ერთერთი უცილობელი ატრიბუტი კუსტიკ, ქამარი, რომლის ტარების უფლებას იღებდნენ ზრდადასრულებული მაზღევანელები, თხუთმეტი წლის ასაკში⁴⁴.

ასევე გამოყენებულა თხის ტყავი ზორაასტრეთათვის აუცილებელი განზანვის ცერემონიის პატიაზის დროს, რაზედაც თხა ყურადღებას ამახვილებს.

არანაკლებ დიდია თხის როლი "საერო" საქმეებში. რა არ მზადდება მისი შესანიშნავი ზეწვისა და ტყავისაგან: ნაირნაირი ქსოვილები, სუფრები, დასაფენები, მისი ზეწვისგან გრებენ თოქს. მისი ტყავისა და ზეწვისგან გაკეთებული სარტყლები და თასმები მრავალ რძეშია ნაცადი. ყველაფერი ეს დასტურდება სხვა წყაროებითაც. მაგალითად, VI საუკ. ბიზანტიურ სასოფლო-სამეურნეო წიგნში, რომელიც ცნობილი იყო ირანშიც Warzنامak-ის სახელწოდებით "სამეურნეო წიგნი", ნათქვამია, რომ "თხა იძლევა დიდ შემოსავალს რძის, ყველისა და ხორცის სახით და ამას გარდა მატყლის სახითაც. თხის ზეწვი საჭიროა თოქებისათვის, ტანისამოსისა და მისთ., აგრეთვე ხომადლის მოწყობილობისათვის: იგი გამოძლეა და არ ღებება" Геопоники, გვ. 283. ამავე წიგნის მე-18 თავში ავტორი, სირიულ წყაროზე დაყრდნობით, აღნიშნავს, რომ "თხა სხვა უტყვ ცხოველებზე უფრო მეტად გონივრია, ეს ჩანს შემდეგიდანაც: როცა თხას თვალზე უჩნდება ღიბრი, იგი მიდის წვეტიან ღერწამში, იჩხვლებს და იცილებს მას", იქვე, გვ. 286.

რაც შეეხება თხის ზეწვის გამოყენებას ქსოვილებისათვის, ამის პარალელს ბრუნერი გამოჰყოფს ებრაულ- სპარსულ არაკში "ცხვარი და ვაზი", რომელშიც ცხვარი აუხადებს "ჩემი ტყავისგან ამზადებენ შეიღვურა ხალს" (xāli-e haftrang)⁴⁵.

გამოყენებისა და ადამიანისთვის მოტანილი სარგებლიანობის მიხედვით შეიმჩნევა დიდი მსგავსება ცხვარსა და თხას შორის. შევედართ თხის სიტყვებს ჩვენი ტექსტიდან ცხვრის ამაყი განცხადება არაკიდან "ცხვარო და ვაზი":

---

44 თ. ჩ ხ ე ი ძ ე. აღზრდის ინსტიტუტი სასანურ ირანში, თბილისი, 1979, გვ. 18.

45 ბრუნერი წერს, რომ თეთრზეწვიანი თხის სახეობა იყო ჰინდიკუშში, მის დასავლეთით მდებარე მხარეებში, იარბუზის მთიანეთსა და კასპიის ზღვის მიდამოებში. Brunner, დასახ. ნაშ. შვნ. 82. ბიზანტიურ სამეურნეო წიგნში აღნიშნულია, რომ საუკეთესო ჯიშისაა მამალი თხა, ხშირი, გრძელი, თეთრი ზეწვის მქონე. Е.Э. Липшиц, Геопоники. Византийская сельскохозяйственная энциклопедия X в. М., 1960, გვ. 283.

“მე ვიძღვევი კარაქს, რძეს,
აგრეთვე ყველს, მანონს.
ჩემი რძისაგან იღებენ ნაღებს,
ჩემი გულია - ჭყდინტი ყველი.
მათხოვარი და მეფე, ბატონი და ღარიბი-
ყველანი ხსნას პოულობენ ცხერის შემწეობით.
ხადხისთვის აუცილებელია ჩემი რძე,
მისგან დამზადებული მანონი, ყველი, ნოყიერი საჭმელი.
ქურთებსა თუ ღურებს, თურქებსა თუ ტაჯიკებს,
ზრმებსა თუ თვადხილულთ, კოჭლთ თუ შვიხებს-
ყველას სიყოფილე ცხერისგან აქვთ”⁴⁶.

ცხოველთა ტყავის დანიშნულება სამხედრო აღჭურვილობაში ასევე ცნობილი ფაქტია, მაგალითად, აქაღურ “ხარისა და ცხენის” ფრაგმენტში ხარის ჩამოთვლის მისი ტყავის გამოყენების შემთხვევებს სამხედრო საქმეში.

ამ სიმღერა - არაკს აქვს დიდი მნიშვნელობა სხვადასხვა თვალსაზრისით: უნარი გაზაასება - პაექრობისა სპარსულ ღიტირატურაში პოპულარული გახდა და მან მაგრად მოიკიდა ფეხი როგორც ხადხურ ზეპირსიტყვიერებაში, ისე მხატვრულ ღიტირატურაში, მისი გავლენით დამკვიდრდა ქართულ პოეზიაში: სპარსული ღიტირატურის მუნაზერთა /გაზაასება-პაექრობების/ სათავეში დგას არაკი “ფინიკის ხისა და თხის”, რომელიც, მჭიდროდაა დაკავშირებული მყირე აზიის უძველეს ტრადიციასთან და, თავის მხრივ, უხადჰყოფს ირანის კულტურულ-ეკონომიკურ კავშირს ამ სამყაროსთან. ეს ძველი, რა სახითაც მან მოაღწია ჩვენამდე, ირანულ-ზორასტრიული ნაწარმოებია, ამ ღიტირატურისათვის დამახასიათებელი თვისებების მატარებელი /მაზდეანური რელიგიისა და მისი ლეგენდების ქება, ზორასტრიული ცერემონიების აღიარება, ჭემშიდის “ოქროს ხანის” მოხსენიება, დეგენდარული გმირების დასახელება, არაკის დასკვნით ნაწილში ხოსროს წარმოდგენა, როგორც სიდიადისა და კეთილდღეობის სიმბოლოსი და სხვ. მრავალი/, მაგრამ იგი უთუოდ შეიცავს ასურულ-ზაბილონური კულტურის გავლენას /მაგალითად, პადმის მომენტების წესისა და ფინიკის პადმის მრავალმხრივი გამოყენების აღწერისას/, რაც კიდევ ერთი საბუთია ირანის მჭიდრო ურთიერთობისა მყირე აღმოსავლეთის ქვეყნებთან.

“ფინიკის ხე და თხა” საერო ნაწარმოებია⁴⁷, მდიდარი მრავალმხრივი

⁴⁶ B r u n n e r, JNES, 1980, vol. 39, I.

⁴⁷ ამ აზრს (რომელიც გამოთქმულია West-ის მიერ) არ ეთანხმება სმიტი. იგი თვლის, რომ ესაა რელიგიური თხზულება, ორი იდეოლოგიის ჭიდილის ამსახველი და მასში ზორასტრიული მწერალი ეკამათება პადმას, როგორც ასურული ტრადიციისა და რელიგიის სიმბოლოს. გვ. 73.

ღექსიკის შემცველი, სასაზღვრო ირანის მთელი რიგი ზნე-ჩვეულებების ამსახველი. ამ მხრივაც ეს ნაწარმოები ძვირფასი წყაროა სპარსული ენის, მისი ღექსიკის შესწავლისათვის, რადგანაც ეს საყოფაცხოვრებო ღექსიკა არაა წარმოდგენილი ჩვენამდე მოღწეულ სხვა საშუალო სპარსულ ნაწარმოებებში; გვხვდება რიგი იშვიათად ხმარებული სიტყვებისა; მაგ., *kaškānjīr*, *mašk*.

ეს ჟანრი პაექრობა-გაბაასება დამკვიდრდა მუსლიმური ხანის ირანშიც. უ. რიჰა ახასიათებს რა ახალი სპარსული ღიროკის ჟღერებს, აღნიშნავს, რომ "შეტადმნიშვნელოვანია სიმღერები ნიძღავ-პაექრობის გამომხატველნი */munāzāre/*, რომელნიც ასადიმ ყასიდებში შემოიტანა"⁴⁸ მკვლევარი უთითებს, რომ ეს ჟანრი პოპულარული იყო წინარემუსლიმურ ირანულ ღიტერატურაშიც.

ამ სახის ნაწარმოებები ცნობილია ქართულ პოეზიაშიც. გაბაასების ჟღერითაა დაწერილი თეიმურაზის ცნობილი ნაწარმოებები "ვარდბუღბუღიანი", "შამი-ჯარავანიანი", რომელთაც კ. კეკელიძე სპარსულიდან არა თარგმნიდ, არამედ გადმოკეთებულად მიიჩნევს⁴⁹ დიადოგის სტილითაა დაწერილი თეიმურაზის ორიგინალური თხზულება "გაზაფხულ-შემოდგომიანი" /ან "შედარება გაზაფხულისა და შემოდგომის"/

მუნაზარეს ტრადიციას ჩანს არჩილ მეფის შემოქმედებაში. გუიხსენოთ მისი "გაბაასება კაცისა და სულისა", აკად. კეკელიძე გამორიყხავს ევროპულ-რუსული *Премие*-ს გავლენას⁵⁰ ამ ნაწარმოებზე და სავსებით მართლებულად ამ შემთხვევაში არჩილს თეიმურაზის ტრადიციის მიმდევრად და გამგრძელებლად მიიჩნევს.

---

⁴⁸ J. R y p k a, Geschichte der neupersischē Literatur bis zum Beginn des 20. Jh., გვ. 99. აგრეთვე, History of Iranian Literature, Dordrecht, 1967, გვ. 97, 98.

⁴⁹ კ. კ ე კ ე ღ ი ძ ე, ძველი ქართული ღიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1941, გვ. 502-505.

⁵⁰ ი კ ე ე, გვ. 522; 524. სქ.

કુલ ૦ કુલ ૧૧૯

૧-૧૫ ૧૧૧૫ ૧૬ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૨
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૩
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૪
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૫
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૬
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૭
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૮
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૯
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૦
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૧
૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯ ૧૬૯	૧૨

କଟକରୁ ୧୫୫ ୧୫୫-୧

କୈବର୍ତ୍ତ ୧୫୫ ୨୫ ୧୩

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫

ଅନୁ ୧୫୫ ୧୫୫ ୧୫

— ୧୫୧ । — ୧୫୨ ୧୫୩

୧୫୪ ୧୫୫ ୧୫୬

୧୫୭ ୧୫୮ ୧୫୯

୧୬୦ ୧୬୧ ୧୬୨

୧୬୩ ୧୬୪ ୧୬୫

୧୬୬ ୧୬୭ ୧୬୮

୧୬୯ ୧୭୦ ୧୭୧

୧୭୨ ୧୭୩ ୧୭୪

୧୭୫ ୧୭୬ ୧୭୭

୧୭୮ ୧୭୯ ୧୮୦

୧୮୧ ୧୮୨ ୧୮୩

୧୮୪ ୧୮୫ ୧୮୬

୧୮୭ ୧୮୮ ୧୮୯
୧୯୦ ୧୯୧ ୧୯୨

୧୯୩ ୧୯୪ ୧୯୫
୧୯୬ ୧୯୭ ୧୯୮

୧୯୯ ୨୦୦ ୨୦୧

୨୦୨ ୨୦୩ ୨୦୪

୨୦୫ ୨୦୬ ୨୦୭

୨୦୮ ୨୦୯ ୨୧୦

୨୧୧ ୨୧୨ ୨୧୩
୨୧୪ ୨୧୫ ୨୧୬

୨୧୭ ୨୧୮ ୨୧୯
୨୨୦ ୨୨୧ ୨୨୨

୨୨୩ ୨୨୪ ୨୨୫

୨୨୬ ୨୨୭ ୨୨୮

୨୨୯ ୨୩୦ ୨୩୧

୨୩୨ ୨୩୩ ୨୩୪

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 श्रीकृष्णार्जुनसंवादे
 धर्मक्षेत्रे कुरुक्षेत्रे
 समवेता युयुत्सवः
 मामकाः पाण्डवाश्चैव
 तस्यैवमकाश्विनः ॥१॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥२॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥३॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥४॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥५॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥६॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥७॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥८॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥९॥
 सचक्रोत्सवोऽपि
 तस्यैवमकाश्विनः ॥१०॥

१०
 ११
 १२
 १३
 १४
 १५
 १६
 १७
 १८
 १९
 २०
 २१
 २२
 २३
 २४
 २५
 २६
 २७
 २८
 २९
 ३०
 ३१
 ३२
 ३३
 ३४
 ३५
 ३६
 ३७
 ३८
 ३९
 ४०
 ४१
 ४२
 ४३
 ४४
 ४५
 ४६
 ४७
 ४८
 ४९
 ५०
 ५१
 ५२
 ५३
 ५४
 ५५
 ५६
 ५७
 ५८
 ५९
 ६०
 ६१
 ६२
 ६३
 ६४
 ६५
 ६६
 ६७
 ६८
 ६९
 ७०
 ७१
 ७२
 ७३
 ७४
 ७५
 ७६
 ७७
 ७८
 ७९
 ८०
 ८१
 ८२
 ८३
 ८४
 ८५
 ८६
 ८७
 ८८
 ८९
 ९०
 ९१
 ९२
 ९३
 ९४
 ९५
 ९६
 ९७
 ९८
 ९९
 १००

1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	54
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	55
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	56
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	57
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	58
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	59
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	60
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	61
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	62
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	63
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	64
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	65
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	66
1955 ॥ १३७	1955 ॥ १३७	67

۱۴-۶۵۲	۱۴-۶۵۲	۶۸
۱۴-۶۵۳	۱۴-۶۵۳	۶۹
۱۴-۶۵۴	۱۴-۶۵۴	۷۰
۱۴-۶۵۵	۱۴-۶۵۵	۷۱
۱۴-۶۵۶	۱۴-۶۵۶	۷۲
۱۴-۶۵۷	۱۴-۶۵۷	۷۳
۱۴-۶۵۸	۱۴-۶۵۸	۷۴
۱۴-۶۵۹	۱۴-۶۵۹	۷۵
۱۴-۶۶۰	۱۴-۶۶۰	۷۶
۱۴-۶۶۱	۱۴-۶۶۱	۷۷
۱۴-۶۶۲	۱۴-۶۶۲	۷۸
۱۴-۶۶۳	۱۴-۶۶۳	۷۹
۱۴-۶۶۴	۱۴-۶۶۴	۸۰
۱۴-۶۶۵	۱۴-۶۶۵	۸۱
۱۴-۶۶۶	۱۴-۶۶۶	۸۲

pat nām yazdān

1. draxtē rust est
tar ò sàhr àsürìk
2. bun-as̄ hušk est
sar-as̄ est tarr
3. warg-as̄ nay mǎnēt
bar-as̄ mǎnēt angūr
4. širēn bār āwarēt
martōhmān wasnād
5. an-um¹ draxt buland
buz ò ham-nīpartēt
6. ku az hač tō awartar hēm
pat was gōnak èr
7. u-m pat x^wanīras zamík
draxtē nēst hamtan

---

¹ აქ გამოიყურება I პირის, მხლ. რიყხვის ნაცვალსახედური სუფიქსი -um. იგი ჩანს აგრეთვე სიტყვებში buz-um, sar-um (29), yawazm (11). მ. ნავაზის მიაჩნია, რომ მისი დართვა არ იწვევს მნიშვნელობის ცვლას და შეიძლება იყოს ენის უფრო ძველი მდგომარეობის ნაშთი, ან ეგვიპტის ქქონდეს ასეთი ფუნქცია - "ეს ხე არის ჩემი თხრობის საგანი და ეს თხაყ არის ჩემი თხრობის საგანი"? გვ. 42, სქ. 5.

ამ ენკლიტიკური ნაცვალსახედის გამოყენების შესახებ "ასურულ ხეში" ქრ. ზრუნერი თავის ნაშრომში A Syntax of Western Middle Iranian (Delmar, N.Y., 1977, გვ. 98.) წერს, რომ იგი უნდა გამოხატავდეს "ეთიკურ" ობიექტს, რომელმაც ტექსტში შეაღწია ადრინდელი ზეპირი გადმოცემებიდან.

8. cē šāh hač man x^warēt
kað nok āwarem bār
9. makūān taxt hēm
frasp wātpanān
10. gyākrop hač man karēnd
kē wirāzēnd mēhan u mān
11. yawāzm hač man karēnd
kē kūpend yaw u b renj
12. daminak hač man karēnd
āturān wasnād
13. mōk hēm warzikarān
wālīn hēm wrahnpayān
14. rasan hač man karēnd
kē tō pāy bandēnd
15. cōb hač man karēnd
kē tō griw māzēnd
16. mēx hač man karēnd
kē tō sarkūn kūzēnd
17. hēzom hač man karēnd
kē tō sēz (?) brēzēnd
18. tāpistān sayak hēm
pat sar šāhrdārān
19. šīr hēm warzikarān
angubēn āzātmartān
20. tabangōk hač man karēnd
dārōkdān wasnād
21. šāhr ō šāhr barēnd
bīzīšk ō bīzīšk

22. äsyàn hém murwizakàn
sàyak kàrdakàn
23. astak bè awganèm
pat nòk bùm ròyet
24. kað hirzènd martumak
ku-m bè nè winàsènd
25. bašn-um est zargòn
yat ò röz yawèt
26. ànic martumak
kè-s nèst may u nàn
27. haç man bär x^warènd
yat amburt östènd
28. kað-s àn wàxt büt
draxt àsürük
29. buz(m) pàssax^w karèt
sar(m) fraž šànet
30. ku tò-ç ò man rànè
tò-ç ò man nipartè
31. kað è haç man
kartakan ašnüt
32. bawèt nang öy /apàk/
halak sax^wan-at patkàrèt
33. börz^{a'}1 dèv bulànd
bašn-at mánèt dèvgès
34. kè pat sar šèt yam
pat ò farrax^w awàm
35. druj dèvàn
bandak büt hènd martohmàn

36. draxt husk-iç dârbun
draxt sar-as büt zargön
37. tō hac̄ en kartakān
sar-at est zargön
38. bē bār burtan sac̄et
dānak hac̄ dušāgāh
39. yat ō kaḅ baram bār
hac̄ tō buland apēsūt
40. hakar-t passax^we karam
nang-um bawet grān
41. wāzēnd-um pat afsān
pārsik martōhm
42. ku wās a'1 u wat-xrat
apēsūt draxtān
43. yat tō bār āwarē
martōhmān wasnād
44. gušn-at apar hirzēnd
pat adwēn cē gawān
45. x^wat gumānik ahēm
ku ruspik-zatak a'1
46. ašnow ē dēv buland
yat hac̄ patkāram
47. dātār ba -varzāvand
bamik x^wābar Ōhrmazd
48. apēcak dēn mazdēsān
cē čāst x^wābar Ōhrmazd
49. yuṭ hac̄ maṇ kē buz hēm
yastan ne šayet kec

50. čē jīw hač man karënd
antar yazišn yazdân
51. Gōš-urwagyazd
harwīn čahārpāyān
52. hawīž hōm takik
nērōk hač man est
53. hawīž bar-yāmak
čē pat pušt dārënd
54. yut hač man kē buz hēm
kartan nē sāyēt
55. kamar hač man karënd
kē aznāyēt pat murwārēt
56. mōčak hēm saxtak
āzātān wasnād
57. angustpān hosrōgān
šāh hamhīrzān
58. mašk-um karënd āpdān
pat dašt u wiyāpān
59. pat garm rož u rapīh
sart āp hač mān est
60. maškīzak hač man karënd
kē sūr apar wirāžēnd
61. satawr sūr wuzurg
hač man sež (?) wirāžēnd
62. maškīzak hač man karënd
wasnād šahrdārān
63. kaḏ x^watāyān u dahyūpatān
sar u rēš wirāžēnd

64. pat šikūh u āzarm
antar kanār darēnd
65. nāmak hač man karēnd
frawartak dipīwan
66. daftar u pātaxšir
apar man niwēsēnd
67. zeh hač man karēnd
ke bandēnd apar drōn
68. warak hač man karēnd
waxsik buz pašmēn
69. kē āzātān u wazurgān
apar doš darēnd
70. šikanj (?) hač man karēnd
kē bandēnd zēn(w)ān
71. kað Rōtastahm u Spand-dāt
apar bē nišinēnd
72. kē pat mas pīl zandapīl
darēnd zēnafzār
73. kē pat was kārīčār
antar kār dārēnd
74. hač bun nē wišēt
hač band zēnān
75. pīlkahn u kāskañčīr
ani hērān ađvēn
76. yut hač man kē buz hēm
kartan nē šāyēt
77. ambān hač man karēnd
wāžargānān wasnād

78. kē nān u pust u panir
harwin rōyn-x^w artik
79. kâpûr u muşk syâh
u xaz tuxârik
80. was yâmak šâhwâr
patmočan kanikân
81. pat ambân âwarënd
frâc ô šahr cê Êrân
82. kustik haç man karënd
ân-um spêt pašm
83. u taškôk šâhwâr
patmočan wuzurgân
84. ân-um huvašm (?) kanikân
pat war u grêw stâyënd
85. êw-um ham-sartak
haç amâh patwand
86. tan hubôy bôyât
çigôn gul-dastak-ê
87. srûk-ê 10 watist(ĪK)
apâc ô pust dârem
88. kôf ô kôf šawam
wuzurg kišwar bûm
89. haç kust handukân
tar ô warkaš zarêh
90. yut sartak martô(h)mak
kê manënd tar ô bûm
91. watistik u warčašm
kê čašm pat war est

92. sar-aš ō sak mān
brūk-aš mān martō(h)mān
93. kē dār warg x^warēnd
hač buz šir dušēnd
94. hawiž martō(h)mak
ziwišn hač man est
95. pēšparak hač man karēnd
ō wašk u hur mān
96. kē x^warēt sahrdār
kōfdār u āzāt
97. ēw-um bēt awartar
hač tō draxt āsūrik
98. u hač man šir panir
bēt afrošak u māst
99. dūy-um kašk karēnd
wasnād šāhkānan
100. mazdēsnan pātyāp
pat man pōst dārēnd
101. čang u win ū kannār
u barbat u tambūr
102. hamak zanēnd
pat man sarāyēnd
103. ēw-um bēt awartar hēm
hač tō draxt āsūrik
104. kaθ buz o wāžār barēnd
u pat wahāk dārēnd
105. har kē 10 drahm nē dārēt
frāč ō buz nē āsēt

106. armāw pat 2 pašiz
kōtakān xarēnd
107. dān u astak tō sōwē
frac ō gand murtān
108. ēn-um sūt u nēwakiḥ
ēn-um dahišn u drūt
109. kē hač man buz bē rawēt
tar em cē pahn būm
110. ēn-um zarrēn sax^wan
kē man ō tō wāxt
111. čigōn kē pēs xūk wrāz
murwāret afsānet
112. ayāp čang zanēt
pēs uštur mast
113. hač bun apāč karēnd
ku pat bun-dahišnih
114. kōfān čarāk šawan
ō hubōy kōfān
115. giyāh tarūk x^waram
hač xānik sard āp
116. tō kust hē ēdar
ku julāhakān mēx
117. buz pat pērōziḥ sūt
armāw antar ō stōw
118. srūt-um kē nisrēt
kē nipišt hač x^wēs
119. darg zewāt pat har srūt
sar dušman murt wenāt

120. ke nihāt u kē nipišt
hawiz pat ham aōwēn

121. pat gēty tan husraw
u mēnok buxtak ruwān

ētōn bawāt

ქართული მარბმანი

სახელითა ღვთისათა

1. ერთი ხე გაზრდიდა,
მთელ ასურეთს მოსდებია,
2. ტანი ხმელი აქვს,
კენწერო - ნორჩი.
3. ჭოთოდი ღერწამს მიუგავს,
ნაყოფი - ყურძენს.
4. მოაქვს კაცთათვის
ტკბილი ნაყოფი.
5. ეს ხე მაღალი
თხას შეედავა:
6. შენ ზერად გჯობნი,
აღგემატებნი,
7. და მთელ მიწაზე ხვანიკასისა
სხვა ხე არ არის ჩემი ტანისა.
8. მეფეც მიიჩნევეს
ჩემს ნუგზარ ნაყოფს.
9. მე ვარ ჭიკარო გემუხისაჲვის,
აგრეთვე ანძა იადქნისათვის.
10. ცოცხს აკეთებენ ჩემგან საგვედად,
დაასუფთავენ რათა სახლ-კარი.
11. აგრეთვე როდინს ტათლიან ჩემგან,
რათა დანაყოფნ ქერი და ზრინჭი.

12. და ამზადებენ ჩემგან დამინაგს,
მიმქრადი ყუცხილი რომ გააღვივონ.
13. ფეხსაყმელი ვარ გღებუბისათვის,
და ქოშები ვარ ფეხშიშველთათვის.
14. გაამზადებენ თოკებსა ჩემგან,
და იმით ფეხებს შენ შეგიკრავენ.
15. და ჩემგან გათლილ ჭობისა ყუმით
შენ დაგიზღვენ კისერსა მაგრად.
- 16 სოღს აკეთებენ ჩემგან იმისთვის,
რომ ჩამოგკიდონ შენ თავდაყირა.
17. და მე შემა ვარ იმ ყუცხილსათვის,
რომელზეც მწარედ შენ შეიწვევი.
18. ზაფხულში მე ვარ საჩრდილობელი
და შაჰრიარებს თავზე ვადგივარ.
19. რძე ვარ მე საზრდო გღებუბისათვის
და ტუბილი თაფლი - დიდებულთათვის.
20. და ამზადებენ ჩემგან კალათას,
სხვადასხვა წამლის შიგ ჩასაწყობად.
21. ქვეყნიდან ქვეყნად დაატარებენ,
ეჭიმებიდან ეჭიმებამდე.
22. ზუდე ვარ თბილი ჩიტებისათვის
და გრილი ჩრდილი მოგზაურთათვის.
23. მე ჩამოვაგდეზ ჩემ კურკას თესდად,
მიწაზე ახდად რომ აღმოყვენდეს.
24. თუ ხაღბი მიხვედება
და მომეშვება,
25. ჩემი კენწერო იქნება მწვანე
აწ და მარადის, უკუნისამდე.

26. აგრეთვე ხაღბი, არაფრის მქონე,
რომელთ არა აქვთ პური და ღვინო,
27. ჩემს ნაყოფს ჭამენ და მოისთვიან,
ვიდრე კარგად არ დანაყრდებიან”.
28. რას ეს სიტყვა თქვა
ხემ, ასურელმა,
29. თხამ უპასუხა
თავის ქიციინით:
30. ”მე შეჭიდები
და შედავეები?!
31. რაჲა შეიტყობ
ჩემს ნამოქმედარს,
32. შეგრცხვება შენი
ფუჭი სიტყვების.
33. და ხარ მალაღი, ყოყორო დევო,
დევების თმებსვე გიგავეს ქორონი,
34. რადგან ჯემშიდის
ხედნიერ დროში
35. ავი დევების
ზრუნავდნენ ხაღბზე¹.
36. ხევ, ხორხლიანო, ღეროგამბმარო,
მხოლოდ კენწერო გაქვეს ოქროსფერი.
37. და ყოველივე ამ საქმის გამო,
გაგყვითლებია შენ ეგ ქორონი.

---

¹ უნვალა, ახადანი და ზრუნერი კითხულობენ ranj i dèvàn, ე.ი. ხაღბი იყო დევების ზრუნვის, წუხილის მიზეზი! ამ წაკითხვას და ინტერ-პრეტაციას არ იზიარებს მ. ნავაზი. ყოველ შემთხვევაში, იმ ხელნაწერში, რომელიც გამოაქვეყნა ნავაზიმ, ranj არ იკითხება, შერ. druj'-dèvàn bandag bûd hend mardôhmân (გვ. 55).

38. ხომ მოთმინების გამოჩენითა
გამოირჩევა ზრდენი ავისგან,
39. როდემდის უნდა გითმინო,
ხეო, ახმახო და უსარგებლო!
40. შენ რომ გაგხადო პასუხის ღირსად,
დიდი სირცხვილი იქნება ჩემთვის,
41. მე გეუბნები შენ და მოგმართავ
მხოლოდ სპარსელი ხალხის სიტყვებით,
42. რომ ხარ შენ ჩაღა და ხარ სულელი
და ხეებს შორის ყველაზე ურგო.
43. და რომ ნაყოფი
ხალხს მოუტანო,
44. შენზედა უნდა მიუშვან მამრო,
ვითა წესია ხარ-კამეჩისა².
45. იმაში ეჭვიც არ მეპარება,
როსკიპის მიერ რომ ხარ შიშვილი³.
46. სჯობს რომ ისმინო, დევო, მაღალო,
მანამდე, ვიდრე შეგეჭიდები!
47. შემოქმედ ღმერთს ძლიერსა ოპრმაზღს,
ქვეყნად კაცთათვის სიკეთის მომტანს,
48. უმწიკლო სჯულსა მაზღეანურსა,
ოპრმაზღის მიერ ქადაგებულსა-

² დანდსბერგერი იმობილებს Löw-ის ცნობას, რომ პაღმის "განაყოფიერების უზრუნველსაყოფად, გღეხი ჭრის მამადი პაღმის აყვავებულ ტოტს და მოკვეთიდ ნაწიღს მაგრაღ აკრავს დღეად პაღმას", დასახ. ნაშრ., გვ. 18.

³ სმიტი აღნიშნავს, რომ par excellence ძვედ აღმოსავლეთში როსკიპი იყო იშტარი. ამრიგად თხის ეს სიტყვები უნდა გავიგოთ როგორც სარკაზმი, დაქრწვა ასურულ-ხაზიდოური ძღღიღიური ტრადიციისა. დას. ნაშრ., გვ. 78.

49. თუმც თხა ვარ მხოლოდ, მაგრამ უჩემოდ ვერავინ ვერა სცემს წესისებრ თაყვანს,
50. რადგანაც ჩემგან იღებენ რძესა, ღმერთებისათვის შესაწირავად.
51. გუშურვატ - ღმერთსა ყველა ცხოველის,
52. აგრეთვე ჰომსაც, უძლიერესსა, ძალა ჩემგან აქვთ მონიჭებული.
53. აგრეთვე ხურტინს, რომელსაც ზურგზე გადაკიდულსა ატარებს ხალხი-
54. უჩემოდ ხომ ვერ გააკეთებენ, თუმც თხა ვარ მხოლოდ.
55. და აკეთებენ ჩემგან ქამარს, მოჭვირს მარგალიტებით
56. და გამძღვე ფეხსაცმელს- დიდებულთათვის;
57. ვარ სათითური მუფის ამადის.
58. ჩემი ტყავისგან მზადდება ტიკი, წყლისათვის ვეღად და უდაბნოში,
59. ცხედ ღლესა და შუადღეს ხვატში ცივ წყალს ინახავს თხიერი ჩემი.
60. ტყავსა ჩემსავე სუფრად ხმარობენ, რომ ზედ გააწყონ სასმელ-საჭმელი.
61. და დიდ სუფრას ნადიმებისთვის კვდავ ამზადებენ ჩემი ტყავისგან.
62. და წინსაფრდაც მე მიყენებენ მაპროარები და დიდებულნი.

63. როს ხელმწიფთა და ზრძანებულთა
თავი და წვერი მოკყაუთ წესრიგში,
64. კვდავ მოკრძალებით
მე მიყენებენ.
65. წიგნს ამზადებენ ჩემგან მარადის
და სამწიგნობრო რწარტაგებსაც
66. და ჩემზე სწერენ
დაუთარს და ოქმებს.
- 67 და ამზადებენ მშვიდდის ღარს ჩემგან,
რათა დაჭიმონ იგი ქამანდზე.
68. ჩემი ბეწვისგან შადისა ქსოვიღს
და ვახშურ მოსასხამს მოამზადებენ.
69. დიდებულნი და კეთიღობიღნი
რამელსაც მხრებით დაატარებენ.
70. ჩემი ტყავისგან მზადდება თასმაც,
უნაგირების დასამატებლად.
71. როს სპანდიავი და როსტომი
ამხედრდებიან,
72. და დიდ სპიღობზე გამომხული
აღჭურვილობა,
73. მრავალ ზრძოღებში
ნაცად-ნაწრთობი,
74. და იარაღი მისით შეკრული,
ფუძეს ადვილად ვერ მოეხსნება.
75. ჭილაქავეანი და ქაშქანჭირი,
სხვა იარაღიც ნაირ-ნაირი,
76. თუმც თხა ვარ, მაგრამ ჩემსა გარეშე
ვერ გაკეთდება, ვერ შეიქმნება.

77. ვაჭართა ჩანთებს
ჩემგან კერავენ,
78. რომლითაჲ პურს, ყვეღს და ფუსტსა-ქუმელს
და ნაირ-ნაირ ნოჲიერ საჭმელს,
79. ქაფურს და შავ მუშკს
და ტოხარულ ზეწვს,
80. მეფურ სამოსელს,
ქალთა ჩასაცმელს-
81. ამგვარი ჩანთით დაატარებენ
ისეთ მხარეში, ვით ირანია.
82. კუსტიკსა ჩემგან დაამზადებენ
ჩემი სპეტაკი, თუთრი ზეწვისგან.
83. სამეფო პერანგს,
დიდებულთ სამოსს,
84. დედათ მოსასხამს,
მკერდ-კისრის მკობელს.
85. და თვისებაა
ჩვენი მოდგმისა-
86. სურნელიოვანი
ვარღვიით ტანი
87. /თითქოს და/ ათი მტკაველის რქანი
ზურგზე მქონოღეს მე გამოზრდილი.
88. მთებიდან მთებზე დავად, დავხტივარ,
დიდ ქვეყნებსა და სამეფოებში-
89. ინდოთა მხრიდან-
ვარქამის ზღვამდე.
90. ადამიანებს სხვადასხვა მოდგმის,
მთელი ამ ვრცელი მიწისა მკვიდრებს,

91. მტკაველის ოდენთ, თვადგადმოკარკელთ,
რომელთაც მკერდზე აკრავთ თვადები,
- 92.. თავი ძაღლის აქვთ⁴,
წარბები - კაცის,
93. რომელთაც საზრდოდ ხის ფოთლი აქვთ,
თხას მოწველიან ისინიც, რძისთვის,
94. და ჩემგან აქვთ
მათაც სიწყობის ნიჭი.
95. დაამზადებენ ფიშარაქს ჩემგან,
..ლუდ-მამარაბის მისატანებდად.
96. მას მიირობევენ
შაპირარები, ქოჩიარები და აზატები.
97. ამრიგად გვობნი
ხვე, ასურულ!
98. ჩემი რძისაგან ყველს ამზადებენ,
აგრეთვე მაწონს და აფროშაგსა,
99. ჩემი ღულისგან დაწურულ ქაშაკს
თვით ხელმწიფენიც არ იწუნებენ.
100. მანებანები თავის პატიაზს
მხოლოდ ჩემს ტყავზე აღასრულებენ.
101. ჩანგი და ღუთი და ქნარი ტუბილი
ზარბიტი იყოს და თუნდაც ღოღი,
102. საკრავსა ყვედას
მე ავამღერებ.

---

⁴ ნახევრად ველური ხაღბის შესახებ ცნობებს ვხვდებით სხვა ნაწარმოებშიც. მაგ., ყურმკერდა, თვადმკერდა /Brunner, JNES, 1980, vol. 39, შენ. 91-92/. გადმოყვებით არსებობს მაღალ-თავა ხაღბი, კუნძულ ყაღუნის მკვიდრნი; მათ თავი ძაღლისა აქვთ, ტანი - ადამიანის: Vullers, II. გვ. 310; 707.

103. ამრიგად, გჭოხნი,
ხევ, ასურული!
104. როცა თხას ზაზრად
ფასს დაადებენ,
105. ვისაც არა აქვს თან 10 დრამი,
იგი თხას ახლოც ვერ ეკარება.
106. ფინიკს ორ გროშად⁵
ზავშიც ყიდულობს.
107. შენი მარცვადი და შენი კურკა
მხოლოდ სანებვეს თუ დაამშვენებს.
108. ეს სარგებლობა და ეს სიკეთე,
წყალობა ღვთისა და სიჭანსაღე_
109. თხის გარდა, არვის
არ მოაქვს ქვეყნად.
110. ოქროს სიტყვები,
შენ რომ გიშხარი,
111. უგავს მარგალიტო
დაუგო ღონსა,
112. ან ჩანგი უკრა
ატეხიდ აქლემს.
113. იქცევა ისე არსება ყველა,
ვით თავდაპირველ ქმნადობის დროსა.
114. საძოვრად მთებში
დავითარები.

---

⁵ ფინიკის სირიის შესახებ ვხვდებით ცნობებს სხვადასხვა წყაროებში იხ. Brunner, JNES, vol. 39, 1980, შვ. 106. ი. პეტრუშევსკი აღნიშნავდა, რომ ისტახრის ცნობით, პორმუზის, ვადასტორდის მხარეში და სხვაგან იმდენი ფინიკი მოჰყავდათ, რომ მასზე ფასი ძალიან დაზარდი იყო: 100 მანი იყიდებოდა 1 დირჰემად. И. П. Петрушевский, დასახ. ნაშრ.: გვ. 214.

115. ეკორტნი ნორჩი ზაღახს,
ესვამ წყაროს ცივ წყადს.
116. შენ დარტობილი ხარ აქ უძრავად,
როგორც მქსოველის ჩხირი უზრანლო”.
117. და თბა წავიდა გამარტვეზული,
ფინიკი დარჩა დამარცხებული.
118. ვუმღერი მას, ვინც შემოინახა,
ვინც დედნიდან ეს გადაწერა.
119. დარჩეს სიმღერად სახელი მისი,
და თავმოჭრილი იხილოს მტერი!
120. ვინც შეთხზა ესე და გადაწერა,
ვითა წესია და ვით ეგებვის,
121. მას ქვეყნად ერგოს ხოსროს დიდება,
ზეცაში - სული განათლებული!

ღე. ასე იყოს!

AirWb.	Chr. Bartholomae, Altiranisches Worterbuch, Strassburg, 1904.
Bhar.	E. Sh. D. Bharucha, Pahlavi- Pazend- English Glossary, Bombay, 1912.
Brand. Mayr.	Handbuch des Altpersischen von W. Brandstein und M. Mayrhofer, Wiesbaden, 1964.
Gr.Ir.Ph.	Grundriß der iranischen Philologie, hersg. von W. Geiger und E. Kuhn, Strassburg, Bd I, 1895-1901.
Horn	P. Horn, Grundriß der neupersischen Etymologie, Strassburg, 1983.
Hübschmann	H. Hübschmann, Armenische Grammatik, I, Leipzig, 1897.
Ar. Gr.	
P. St.	H. Hübschmann, Persische Studien, Strassburg, 1895.
Junker	H. Junker, Das Frahangî Pahlavî, Leipzig, 1955.
Justi	F. Justi, Iranisches Namenbuch, Magburg, 1895.
NB	
Kent OP	R. Kent, Old Persian, New Haven, 1950.
Mack.	D. Mackenzie, A Concise Pahlavi Dictionary, London, 1971.
Mayr.	M. Mayrhofer, Onomastica Persepolitana, Wien, 1973.
Mir. Man.	Andreas-Henning, Mitteliranische Manichaica aus Chinesisch-Turkestan Berlin, 1932 - 34.
Mir. Mund	Chr. Bartholomae, Zur Kenntniss der mitteliranischen Mundarten I-VI, Heidelberg, 1916-1925.
Nyb.	H. S. Nyberg, Hilfsbuch des Pehlevîe, II, Glossar, Uppsala, 1931.

Pokorny	J. Pokorny, Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, Bern München, 1950.
Tedesco	P. Tedesco, Dialektologie der Westiranischen Turfantexte, MO, XV, 1921.
MO	
Vullers.	I. A. Vullers, Lexicon Persico - Latinum etymologicum, Bonnae 1855-1864.
Williams	M. Williams, A Sanskrit English Dictionary, Oxford, 1899.
Kn	Kārnāmaki Artaxšeri Papakan

არდაშირ ჯაპაკის ძის საქმეთა წიგნი
 ფაღალურიდან თარგმნა, გამოკვლევა და
 დექსიკონი დაურთო თეო ჩხვიძემ. თბ.,
 1975.

ნავაზი / /
 (ან მხოლოდ უიფრი)
 ნარკვევები

منظومه درخت آسوریک، تهران، ۱۳۴۶.

მზია ანდრონიკაშვილი, ნარკვევები
 ირანულ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან,
 თბ., 1966.

معین

۴. معین، فرهنگ فارسی ۶-۱

AO	Arhiv Orientalny
BSL	Bulletin de la Société Linguistique de Paris
BSOAS	Bulletin of the School of Oriental and African Studies
BSOS	Bulletin of the School of Oriental Studies
JA	Journal Asiatic
JNES	Journal of Near Eastern Studies
MO	Le Monde Oriental
MSZ	Mémoires de la Société Linguistique des Paris
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgen - ländischen Gesellschaft.

aðven, èven 'საშუადღება, ხერხი'; ახ. სპ. adin, ayin, ძვ. ირ. ađi - vaina - 'შებენია', Nyb., 3. Horn, N 61, Hbm., P. st., II, Henning, BSOAS, IX, გვ. 79.

afsàn 'ზღაპარი, ამბავი, დასტანი' ავ. sah-; ძვ. სპ. šah- 'და პარაკი, მოყოლა'; სკრ. samsati /AirWb. 1578/ + პრეფ. aiwi-.

afsāndan 'ფრქვევა, გაბნევა' /იდეოგრ. PZKWNtn/, ავ. fsan- + პრეფ. aiwi-AirWb., 1028, Horn, N102.

afrosag, ახ. სპ. afrusah, furusah 'ტუბილეული, ხაღვის მსგავსი, დამზადებული ფქვილის, შაქრისა და ერზოსაგან', გიდანში ამზადებენ ფქვილის, რძის, კვერყხისა და შაქრისგან. სომხ. hrusak, xrusak 'ნამცხვარი, დამზადებული ფქვილის, კარქის, თაფლისა და კვერყხისაგან', თანამედროვე სომხურში შეესატყვისება halva-ს, Ar. Gr. 185.

aivap 'ან' < ძვ. ირ. at-vā, api, at-vā, AirWb. 70 at.>ai სამხ. - დას. დიალექტ., ფარს. aya, ახ. სპ. yā. Nyb. 6.

amah I პ. მრავლ. რიყხ. ნაცვლ. 'ჩვენ' /იდეოგრ. Inh=1na) < ძვ. სპ. ნათ. ზრ. მრავლ. რიყხ. amaxam. ახ. სპ. mā.

ambān, hamban, ახ. სპ. ambān 'ჩანთა, საფულე' ახ. სპ. amiyān, hamiyān 'ჩანთა, რომელითაც დაატარებენ წამლებსა და კოსმეტიკურ საშუალებას'. უღერსის განმარტებით, ქისას სახეობა, არაბ , რომელსაც იმაგრებენ ქამარზე, წელიტე. ham - miyān 'წელი' /Lex. 11, 1475/ შერ. პართ. anbān, Molé, La legende Zoroastre selon les textes pehlevi, Paris, 1967, გვ. 238.

amburt, hamburt 'საცხე, გაყვანილი; მადლარი, ham + brta- /b r ta-, ნამყ. მიმლ. ძირისა bar-/ ახ. სპ. ambardah.

amrāv 'ფინიკი, ხურმა' /იდეოგრ. TG/ სიტყვა ახსნილი აქვს პენინგს: amrāv - პართული ფორმაა, მანიქ. 'mr'w, სომხ. armav, აქედან წარმოსდგება xurma, შუადღური ფორმებია hulm'y, hulm'k. (A Pahlavi Poem, BSOAS; Pt 13, 1950).

ān /იდეოგრ. ZK/, hān 'ის, იგი', ახ. სპ. ān, ძვ. ირ. ana-, AirWb., -112, ტურფ. ფად. hān /მეორეული ასპირაციით/, სომხ. დას. დიალექტ. ჩრდ. დას-ში აგრეთვე ZK, მაგრამ განსხვავებულია მნიშვნელობა /Nyb., გვ. 88-99/.

andar /იშვიათად ფონეტი. უმეტესად იდეოგრ. byn bēn/ 1. წინდ. 'ში, შიგნით', 2. 'ამასთან კავშირში, -თვის', ზმნიზედა: apakandan, apāyitan, éstātan, kartan. māndan, nisastan, ōpastan, šutan და სხვ. ზმნებთან. ავ. ძვ. სპ. antare, აბ. სპ. andar; Nyb. 10.

anguben /იდეოგრ. DWBSY/ 'თაფლი, ფინიკის თაფლი; არაბ. الريس العجوة შის შესაძლებელია დაუკავშიროთ რს. anogol, angol მეფუტკრეების მფარველი სული; სპ. ānig 'ფუტკარი', არაბ.

angūr 'ყურძენი', ამ სახელწოდებით აღნიშნულია ყურძნის სხვადასხვა სახეობა *مغزى خايبه غلامان او زم* - ყურძნის მტევანი /Vullers, Lex. I, 137/

angustbān, angustpān სიტყვ. 'თითის დამფარავი, დამყველი' 'ტყავი, რომელსაც თითზე ჩამოიყვამენ, რათა დაიფარონ ისრის ამოღებისა და ტყორცის დროს' აბ. სპ. angustbān, angustvanak/ st და არა st მიუთითებს სამხ. -დას. დიალექტს, ჩრდ. angust, Nyb. 11.

apāc, abāz, /იდეოგრ. L'WHR/ 'უკან; კვლავ, შემდეგ', ავ. apank, apāk, apāc -ზედს -ზმნიზ. 'უკან მომხრუნებელი, მიმართული', AirWb., 82, აბ. სპ. bāz.

apāk /იდეოგრ. LTVTH, Junk., 22/ წინდ. 'თან, ერთად.' ავ. apānk, apāk < არ. upānk, upāk, AirWb. 82; აბ. სპ. bā.

apar, abar /იდეოგრ. MDM, Junk., 30/ 'ზემოთ, ზევით, -ზე.' არ. upari, აბ. სპ. bar, Nyb. 13-14.

ābdān, āpdan 'ტიკი წყლისთვის' āb წყალი + სუფ. dān. āp. āb 'წყალი' /იდეოგრ. MY'/. ავ. āp-, ძვ. სპ. āpi-, AirWb., 325, 329, აბ. სპ. āb.

apeçak, awizak 'უმწიკლო, წმინდა, განსაკუთრებული, ხალასი' აბ. სპ. wizah, wiz /ვულერსი უკავშირებს სკრ. viç eša-ს 'თვისება, ღირსება' /Lex. II, 1436/.

apēsut, abēsūd 'უსარგებლო', აბ. სპ. bisūd; უარყ. ape + sūt 'სარგებლობა', ავ. sav-, AirWb., 1561, აბ. სპ. sūd.

astak, astag 'კურკა' < ast 'ძვალი' უმეტესად იხმარება მნიშვნელობით სპილოს ძვალი, სპილოს ძვლისგან დამზადებული /ონსორი/. ostoxān-ში გამოიყოფა ax^w + ast, ahu-, ავ. añhav- 'არსებობა, სიყოფილი; სასიყოფლო ძაღა' + სუფ. ān; აბ. სპ. astah, hastah /შირაზ. asse/, ავ. ast-, სკრ. asthi- 'ძვალი', AirWb., 211.

āsēt III პ. -მხ. რიყბ. აწ. დრ. - āyēd, 886. āmadan 'მოსვლა' ფუძე as - ჩანს Xorāsān-ში 'მზის ამოსვლის მხარე' GrIrPh. I 2, გვ. 176 asūrīk 'ასურული', šahr asūrīk 'ასურეთის ქვეყანა' Asōrastan ეს პროვინცია იხსენიება შაპურ I წარწერაში ზორასტრის ქააზას კედელზე /III ს. 70-იანი წლ./, ზერძნ. ვერსიაში 'Ασσυρια, ზოგიერთ სამ. სპარსულ ტექსტში გვხვდება Sūrīstān, არამეული შესატყვისი - Bēθ Armāye⁷ ეს პროვინცია იყო ირანის იმპერიის გული. იგი მოიცავდა სედეციის სატახტო ქალაქებს - Veh - Ardašer-სა და ქტეზიფონს; სომეხი ისტორი-

კოსის სეზონის /VII ს/ ცნობით, ასურესტანში .იყო ხმარვ ჭარვიზის /590-628/ რეზიდენცია. შაპურის წარწერა საშუალებას იძლევა იმპერიის ამ პროვინციის საზღვრების დადგენისა. მასში შედგომენ: მაიშანი, სუზიანა, მი დია, ალიაზენა, არზაისტანის ტერიტორია, უდაზნო და სპარსეთის ყურე. E. Honigmann, A. Maricq, Reshersches sur les Res Gestae Divi Saporis, Brussel, 1953, გვ. 42-45.

ašnutan /ფონეტ. ან იდეოგრ. SWHWtn/ 'სმენა, მოსმენა, გაგონება' დვ. ირ. xšna- AirWb. I 559. xš > š /მდრ. xsapan, 'sap 'ლაშე' / a - პრთ. ხმოვანი, ახ. სპ. šinidan, Nyb, 25.

ašyan 'ბუდე', ავ. √ šay-, პრფ. a /AirWb. 1706/ სომხ. šen 'სოფელი', ზედს. 'აშენებული, აყვავებული', აქედან šinakan 'გლეხი'. ავ. šayana- -'საყხოვრებელი' < ši 'existere' Ar. Gr. 213-214.

ātūr. ābūr 'ცუცხლი', დვ. ირ. atr-, ავ., დვ. სპ. ātar-, aθr-, AirWb., 312, სომხ. airel; ახ. სპ. āzar

awām, hangām 'დრო', დვ. ირ. ham. gāla-, ავ. hanja.mana-, Nyb. 101.

awar-tar შედარებით ხარისხის ფორმა 'უპირატესი, უმკობესი, უკეთესი'; უფრო მეტი'. ახ. სპარს. abar, bar, bartar, ავ. upairi, დვ. სპ. upariy.

ave. ōy /იდეოგრ. 'LH, Junk. 2/, ჩვენებითი და განუსაზღ. აგრეთვე პირის ნაცვად. 'ის', ახ. სპ. ū, vey < ირზ. ზრ. დვ. ირ. ava-, დვ. სპ. hauv-, AirWb., 1730. მრავლ. ave šān, ōšān 'ისინი'

āwurdan, āwar- 'მოტანა, მოყვანა' /იდეოგრ. YHYTVN-tn/, ახ. სპ. āwurdan. < ā-bar-.

az, azām, adam 'მე'. ეს ფორმა გვხვდება კარტირის წარწერაში ნაყში რაჯაზიდან. გვხვდება აგრეთვე მთელ რიგ თანამედროვე ირანულ დიალექტში. ქრთ. az, ორმ. az, იშპარ. azi, მუნჯ. za, ვახ. wuz.

až, hač /იდეოგრ. MN=min/ 'გან', ენკლიტ. až-aš, ხშირად გვხვდება სხვა წინდებულთან ერთად peš hač, pas hač. დვ. ირან. hāčā. ახ. სპ. az; AirWb. 1746.

azarm, პ. პორნი ამ სიტყვას უკავშირებს azardan-ს. ძირი ავ. zar, სკრ. har- + პრფ. ā-/Horn, II 20/ ახ. სპ. āzarm 'სირცხვილი, დარცხვენა, მორცხვობა'

azāt 'თავისუფალი, კეთილშობილი', არისტოკრატიის ფენა. შეესატყ. არაზ. al-ašraf-ს; მრავლ. azatān, ქრთ. აზატნი, იხ. Kn გვ. 33. იგივე მნიშვნელობისაა azātmartān < azātmart.

aznāyidan 'ქარგვა, ძვირფასი ქვებით /მარგალიტებით/ მოქარგვა' ინდ. ძირიდან snē, snel /Pokorny, 973/ ახ. სპ. ažiñandan, ājīdah kardan, ājīdan 'კერვა; ძაფის გაყრა, ჩხვებვა'

baγ 'ლმერთი, უფალი, მეუფე', დვ. სპ. бага-, სკრ. bhaga-. AirWb. 921; სომხ. ნასეხ. bag 'ლმერთი', Ar. Gr. 113. ახ. სპ. baγ. baγ - warzavand 'ძლიერი, ძლევაამოსილი, დიდი ლმერთი' იხ. warzavand.

bāmik 'ნათელი' < bām 'განთიადი, დილა', ავ. bāma- 'სინათლე, ბრწყინვალეობა', ავ. bāmiyā 'განთიადი' AirWb. 955. + სუფ. -ik.

bandak 'დაბმული, შეკრული; მონა' იბ. bastan.

bār 'ნაყოფი; შემოსავალი, მოგება, სარგებლიანობა' < ძვ. ირ. bara-, აბ. სპ. bār .bār burtan 'მოთმინება'

barbat 'მუსიკ, საკრავი', ზერძნ. barbiton, აბ. სპ. بربط.

bār-yāmak 'ხურჭინი'; კურტანი, ტვირთის ქვეშ ზურგზე დასადები' აბ. სპ. bār-yāmak; bar 'ტვირთი', yāmak 'ტანისამოსი'.

bastan, band 'შეკრა, დაბმა' /იდეოგრ. 'SRVntn, Junk.14/, ავ. ძვ. სპ. band-, AirWb. 926.

bašn 'თავი, წვერი, ქოჩორი; 'მწვერვალი, უმაღლესი წერტილი. ტანი, სიმაღლე', ავ. barašnu- < bar z- 'ზრდა, მატება, საშ. სპ. ba11st, bālen. აბ. სპ. bašn გვხვდება სხვადასხვა ირანულ ენაში: ოსურ. барзай, barc 'ფაფარი', ზად. bašk 'ტანი', იბ. AO, 1975, t. 43, ნაწ. I, გვ. 68.

bēt, bēd 'მეორე, სხვა; მეორედ', პართ byd (Mir. Man. III, 52/ ავ. bitya-, ძვ. სპ. duvitiya-, AirWb., 963.

berenj 'ზრინჯი', სკრ. vihi, სომხ. brinj, აბ. სპ. berenj და აგრეთვე goronj.

bizīsk, bizišk 'ექიმი, მკურნალი', შერ. ავ. baesaza- 'წამალი, სამკურნალო საშუალება,' baesazyā- 'მკურნალი', სკრ. bhisaḥyātī 'ის კურნავს'; სომხ. bzišk 'ექიმი', Ar. Gr., 120-121. აბ. სპ. phezešk.

bōyad, bōy 'სურნელება; მშვენიერება' ავ. baod-, baoda-, სკრ. bodhate. აბ. სპ. būi.

breštan, brēz-, 'შენჯა', აბ. სპ. berēstan. მოინი ირანულ ფორმებს უკავშირებს ძვ. ინდ. ძირს bhrjātī 'შენჯა; დაბრაწეა', Borhan, I, 505.

brūk, brüg 'წარბი', ავ. brvat-, სკრ. brū, AirWb. 973.

būxtak 'ხსნილი, დახსნილი, გათავისუფლებული', შმფ. būxtan, bōz- 'გათავისუფლება, გადარჩენა, ხსნა', ავ. baog-, AirWb., 916, Nyb., 37-38. მაზდეანთა წარმოდგენით მსხნელია ფორმულა: 'კეთილი ფიქ-ქრები, კეთილი სიტყვები, კეთილი საქმენი' და შვიდი მთავარანგელოზი /ამეშასპენტა/

buland 'მაღალი', ავ. bārazant-, აბ. სპ. buland, Nyb. 38.

būm 'ქვეყანა, მიწა, ოლქი', ავ. būm, სკრ. būm, აბ. სპ. būm, Kapadia, 310.

bun 'საფუძველი; საწყისი, ძირი, ფესვი', ავ. būna-, AirWb. Nyb., 38. აბ. სპ. bun.

bun, ავ. van- 'ხე', AirWb. 1353, სომხ. bun, Ar Gr. 123.

bundahišnīh < bundahišn 'შესაქმე; წიგნი სამყაროს შექმნის შესა-ხებ', bun 'საფუძველი, საწყისი', dahišn 'ქმნილება, ზოძება' < dah-, შმფ. datan.

burtan, burdan, აწ. ფ. bar- 'ტარება, მოტანა' /იდეოგრ. YBLVN-tn, Junk., 9/. არიული bhar-, ძვ. ირ. bar-, ახ. სპ. bordan, bar-.

burz 'მალაღი, მალღა', ავ. barəz-, barəz, AirWb. 949. ახ. სპ. burz.

būtan, būdan, bav- /იდეოგრ. YHVUN-tn/ 'ყოფნა', არიული bhav-, bhu-, ახ. სპ. būdan. ტექსტში გვხვდება ამ ზმნის ანმყოფ დროის ფორმები ahēm 'აჰ' ა'1 'ხარ'

ahēm, უენინგის აზრით, პართული ფორმაა, მაგრამ არაზუსტად გადმოცემული. პართულია დამყარებული a'1, შერ. პართ. 'yy = basti 'ხარ' დას. ნაშრ., გვ. 643. būz 'თხა', ავ. būza-, AirWb., 929. ახ. სპ. buz. ეს სიტყვა გვხვდება ქართ. ზოგბაში.

buzwašm ან buzpašm 'მოსასხამი, შალი, დამზადებული თხის ბენეოსგან' /მასაღას ჯერ ნამავენ, შემდეგ ვარყხნიან, ათობენ და ქსოვენ; არაზღად შეესატყვისება kurk /ნავაბი, 66/, შერ. ქართ. ქურქი. II წ. 'ტყავი, ბენეი'

čahārpāy 'ოთხფეხა საქონელი', მრავლ. čahārpāyān, I წ. čahār 'ოთხი', ავ. čāθwar-, -სკრ. catvārah-, AirWb., 577, ახ. სპ. čahār. II წ. pād/pāy 'ფეხი'

čāng 'მუსიკალური საკრავი'; ქართ. ჩანგი-ი, პართ. čāng.

čarāk/čarag 'სადოვარი', ახ. სპ. čarā, სომხ. čarak; ძირი ჩანს სკრ. car- 'სვლა, მოძრაობა', სპ. čaridan. Horn, N439.

čāsm /ფონეტი. ან იდეოგრ. 'YNH = 'alneh, Junk. 13/ 'თვალი' ავ. čāšman-, < √kāš-, 'ხედვა, ქვერა', AirWb., 583, ახ. სპ. čāsm.

čāšt 'ნასწავლი, მყოღნე'; ავ. √kāš- 'სწავლა', AirWb, 461; čāšān 'მასწავლებელი', სუფ. -ān.

čē /იდეოგრ. MN = mā, Junk. 31/, ენციტი.-ით čē-m, čē-t, čē-š კითხვ. ნაცვ. 'რა', მიმართ. 'რაც'. კავშირი 'რომ', 'იმიტომ რომ', 'რადგანაც', ძვირ. čahya, ირ. ბრ. čit > čī; Nyb. 43-44 N ახ. სპ. čē, čīfōn კითხვ. ზმნ. 'როგორ' მიმართ. 'როგორც' < čī-gauna -, gauna- 'ფერი, საშუალება, ხერხი' სომხ. ნას. goin, Ar.Gr., 128-129. ახ. სპ. čūn, čū.

čōp /čōb 'ხე, ჯიხი' სკრ. kṣupa - 'ბუჩქი, ბუჩქნარი' /Vul., Lex I, 596/.

daftar, 'დავთარ-ი, დოკუმენტი' ბერძნ. dip'tera 'ტყავი, რომელიც დაეწერენ' თავდაპირველად აღნიშნავდა წოდებათა სიას, შემდეგში - ყოველგვარ სიას. არაბ. daftar, თურქ. defter /'ჩიღდირის უაღელეს ჯაბა დავთარი' 1094-1732 წწ. თბ., 1979, გვ. 11/.

dah 'ათი' /ყოველთვის ციფრი/, ავ. dasa-, სკრ. daśa-, ახ. სპ. dah.

dahiēn 1. 'საჩუქარი', 2. 'ქმნილება, არსება' < dah-, ზმნ. dātan, სუფ. -išn, ახ. სპ. daheš.

dahyupat, მრავლ. dahyupatan 'პროვინციის მმართველი, გამგებელი', ავ. daḥyupati-, AirWb., 681. სომხ. despēt, Ar.Gr. 139. შერ. deh 'სოფელი, ოღი', ძვ. ირ. dahyu-, AirWb., 706.

damenag, ახ. სპ. daminah 'იარალი, რომლითაც აღვივებენ ცეცხლს, მარათ' Mackenzie, 24; უკავშირდება √dham- > dam-ს - 'ქროდვა, სუნთქვა'

dān 'მარცვლი', ავ. dānav-, ახ. სპ. dānah.

dānāk 'ზრდენი, ჭკვიანი, სწავლული' < dān- ზმნ. dānistān, dān - 'ცოდნა, მიხვედრა, გაგება, შეცნობა' /იდეოგრ. HVYTNtn = hayetton/, ძვ. ირ. zan-, AirWb., 1659. /z > d სამხ. დას. დიალექტ. Nyb. 47-48/ + სუფ. - āk, ახ. სპ. dānā.

dār būn 'ხის ტანი' I-წ. dār 'ხე', būn, იხ. 8.

dārōgdān 'ჩანთა ნელსაცხებდებით, წამლებით' / სიტყ. წამლების სა-თავსო/ < dārōg, dārūk 'წამალი', მანიქ. d'rwg, ფაზ. dāru, ახ. სპ. dārū. ძვ. ირ. *daru-ka-, darōk < *dārava- ka- /ზადემანი), daru- 'ხე', Nyb. 49.

darg, dir 'გრძელი, ხანგრძლივი', ძვ. სპ. darga-, ავ. darəga-, darəḡa-, AirWb., 693, ახ. სპ. dir.

dastak 'დასტა, კონა' < dast 'ხელი', ძვ. სპ. dasta-, AirWb. 1685. სუფ. -ak, ახ. სპ. dastah. gul-dastak 'ვარდების კონა, თაიგული'

dašt 'მინდორი, ვეღი'; სლდ. daxst, daxsta- < √dag- 'წვა' AirWb., 675 - 676, Nyb. 50. სომხ. dašt, Ar.Gr. 134, ახ. სპ. dašt, Borhan, II, 865.

dāstan dār - 'ქონა, ყოლღა ფლობა', /იდეოგრ. YHSN UN-tn/, ახ. სპ. dāstan, dar-; ავ. ძვ. სპ. √dar-, AirWb., 690.

dātār 'შემოქმედი, მბოძებელი, მჩუქებელი', ოპრმაზის ეპითეტი < dā- ბოძება, შექმნა', სუფ. -tār, ახ. სპ. dādār.

dēn 'რელიგია, სჯული', ავ. daēna-, AirWb. 662. არაბ. dīn, შესუ-ლი არამეულის გზით სპარსულიდან; Nyb, 54.

dēv /იდეოგრ. ŠYD' = šēdā/ 'ეშმაკი, ეშმონი'; მრავლ. dēv-ān, ძვ. სპ. daiwa-, ავ. daēva-, სკრ. daiwa-, AirWb., 667. ახ. სპ. dēv, სომხ. dev, სირ. daiwā, Nyb. 65. ქართ. დევ-ი.

dēvges დევეტბური დაწერილობით. II წ. ges, ავ. gaēsa-, gaēsav-, gaēθav - 'თმა, კული', AirWb., 480, ახ. სპ. gisū.

dīpēvān, dībīwān < ძვ. სპ. dīpi- 'დაწერილი, წარწერა', AirWb. 247. dīb მნიშვნელობით წიგნი სამ. სპ. dyb = dīb, მაგ. Muhr Dīb. ახ. სპ. dīvān 'ღივანი'; შაქი კითხულობს dībirān 'მღივნები', AO 43, I, 70. dīpi-pāna-, ჰენინგი, დას. ნაშრ. სქ. 7.

drōt /ან. იდეოგრ. SLM, Junk. 6/, 'ქება-ღივება, ხობება, საღა-მი, შემოგებება, კარგად ყოფნა' ახ. სპ. dorud 'საღამი, ღოყვა', ავ. druvatāt- 'ჯანმრთელობა', Horn. N555. სომხ. drvat 'ქება, ხობება', 56

Ar. Gr 146. შერ. ღათ. salus 'ჯანმრთელობა' - salutare 'საღამი', არაბ. salām - salāmat.

ditan, ven- /იდეოგრ. HDYTVN-tn, Junk. 14/ 'ხედეა, დანახვა, უქერა' < ძვ. ირ. dāy-, AirWb 724; ven < ავ. vaēna-, AirWb. 1323. ტექსტში გვხვდება III პ. მხ. რ. კავშ. venāt 'ნახოს'

do 'გამაგრილებელი სასმელი, წყადნარევი რძისგან', Mackenzie, 230 შერ. ქართ. 'ღმ'

dōš 'მხარი', ავ. daoš-, სკრ. dos-, AirWb. 674; ახ. სპ. duš. drahm, dram /იდეოგრ. ZWZN, jājan/ შულის მონეტა 'ღრამი', ზერძნ. draxmē, ახ. სპ. diram, სომხ. dram, Ar.Gr 145.

draxt 'ხე', ზადუჯ. drask, გილ. daeraxt, ოს. deraxt, ახ. სპ. diraxt, ავ. draxta-, დაახლ. 'მაგრად, მყარად მდგომი', სომხ. draxt 'ზალი', Horn, N546, Borhan, II, 833.

drōn 'ქამანდი', სკრ. druna-, Horn, N121.

druj 'მატყუარა, ცრუ, ღუმონი', ავ. drug-, AirWb. 778.

dušakās 'ავისმსურველი; უვიცი, ხეპრე, მოძღვე', ახ. სპ. dežagāh, I წ. duš 'სული, ავი, ზორბი', ავ., ახ. სპ. duš, duž AirWb. 752. II წ. ākās 'მყოფნი, გარკვეული', ავ. ā-kas-, AirWb. 459, ახ. სპ. āgāh /s > 9 > h სამხ. -დას. დიად./, Nyb. 6.

dušidan 'წველა', ახ. სპ. dušidan, ვულერსი იშველიებს ძვ. ინდ. სიტყვას ista - 'მსხვერპლის შეწირვა, მსხვერპლი' / იგულისხმება რძით/. Lex. I, 932.

dušman 'მტერი', ავ. duš-manak- 'ზორბად განწყობილი', II წ. manah 'უიქრი, აზრი, განწყობილება' < √man 'უიქრი, განზრახვა', AirWb. 754. ახ. სპ. dušman.

Ērān 'ირანი' < ძვ. ირ. airyāna-, ძვ. სპ. ariya-, ავ. airya-, AirWb. 198. პართ. Aryan.

ētar, ēdār /იდეოგრ. LTMN = lēṭamma, Junk. 31 / 'აქ', ახ. სპ. ēdār, სკრ. etarhi, Nyb. 68.

ētōn, ēdōn 'ახე, ამგვარად', ძვ. ირ. *aitavanā, ავ. aetavant-'tantus', AirWb. 18. ახ. სპ. ēdūn.

ēv 'ერთი', ძვ. სპ. aiva-, ავ. aēva-, ფად. ēv და ēvak /გაერსობილი სუფიქსით/ AirWb. 22. ēv > ē განუსაზღ. არტიკლი 'ერთი, ვიდაყ'. როგორც წესი, გამოსახულია b-თი, Nyb. 63/ შავი აქ კითხულობს 'DYNeg' 'შემდეგ, კიდევ' / AO 43, I, 71.

farrax^w, ძვ. სპ. farnah-, ავ. x^waranah- 'ზრწყინვალე, მანათობელი; მშვენიერი, ზედნიერი, დიდებული, სახელოანი' ახ. სპ. farrox; ძვ. ირ. farnahvā საბ. ზრ. farnahvant-ისა < hvarnavant-, Nyb. 70.

frāc, frāž მზნიზება და მზნისწინი აღნიშნავს მოქმედებას წინაარეში. 'წინ, კენ', ავ. frānk-, AirWb 1024, ფაზ. frāž, frāz, ახ. სპ. firāz, Nyb. 70. ტექსტში გვხვდება მზნასთან frāžšānēd 'მოზრუნება,

ბელის კურა, შენჯღრევა'. ე. ი. fraž-sān-, sān < fšān- , AirWb 1028, აბ. სპ. afsāndan < aiwl. fšana-, პართ. wysn /Horn, N102/.

frasp ამ ტექსტში 'გემის ანძა' ან 'ჰორიზონტალური ჯობი, რომლითაც დამაგრებულია ანძა' frasp, აბ. სპ. farasp 'roof-tree, beam, mast', Mackenzie, 33.

fravartak 'როარტაგი' < fra-vartak < √var- 'ტრიადი, ბრუნვა; გრება, ცვლა', ე. ი. "დაგრებილი, კლაკნილი; გრაგნილი", AirWB., 1325. სომხ. ნასესხ. hrovartak 'წერილი; ბრძანება; ფლობის სიგელი' Ar.Gr., 184; ქართ. როარტაგ-ი, ნარკვევები, 128.

gand 'სიმყარე, ორმო', ავ. gantay-, სკრ. gandha-, AirWb. 493. ტექსტში knd /ჩვეულებრივ gand იწერება gnd/ პენინგი კითხულობს köy 'ქუჩა': köy murdān 'მკვდარა ქუჩა' = 'სასაფლაო' შაქი გვთავაზობს ორ განსხვავებულ წაკითხვას 1/kōd, საშ. სპ. kwt > kwō > kwd, სლდ. quō, qwō, აბ. სპ. kōt, kōd 'ნეხვი, განავალი', შდრ. გერმ. Kot, სომხ. kolt, ძვ. ინდ. gutha-, ავ. guθa- > საშ. და აბ. სპ. guh 'განავალი': 2/darrag, *drk-ს მკვედვარი უკავშირებს არაბ. vadī 'ხეობა', ე. ი. darragī murdān 'სასაფლაო' AO 43, I, 71-72.

g(a)rān 'მძიმე, ძნელი', ავ. gouru- < garu- ,AirWb., 514, 524; Horn N898, აბ. სპ. garān.

garm 'ცხელი', ავ. garema-, ძვ. ინდ. gharma-, Horn, N911.

gāv 'ხარი' /იდეოგრ. TWR' = tořā/, მრავლ. gāv-an 'მსხვილფეხა საქონელი, ზოობა'. ძვ. ირ. ⁵gav-, AirWb., 505, აბ. სპ. gāv.

gētēh, gētāh 'მატერიალური, მიწიერი სამყარო', mēnōk-ის საპირისპირო. < ავ. .gaēθa-, AirWb., 746, Nyb. 80.

giyāh /იდეოგრ. DWBH' = dubhā / 'მცენარე; ზაღახი,' ფაშ. giyā, gayā, gihā, აბ. სპ. giāh.

gōnak / gōnag 'საშუალება, ხერხი სახე' ავ. gaona-, აბ. სპ. gūn, gūnak.

grīw, grēw 'კისერი', ავ. grivā, AirWb., 53; საშ. სპ. grīwak, grīwān 'საყელო', აბ. სპ. garibān; სომხ. grapan 'საყელო', Ar.Gr., 132. ქართ. grivān, ავლ. girevān; შდრ. რუს. грива.

gul 'ვარდი, ყვავილი', ავ. varada- AirWb. 1369, სომხ. vard ქართ. ვარდ-ი /rd > ul/, აბ. სპ. gul.

gumān 'ფიქრი, ეჭვი', ავ. vimānak-, vimānas-, AirWb. 1449. აბ. სპ. gumāni, gumān, შდრ. ქართ. გუმან- ი.

guśn 'მამრი, კაცო', ავ. varśna-, სკრ. vřśan-, აბ.სპ. guśn. Guśorwag yazd, საკ. სახელი - ცხოველთა მფარველი ღვთაება, ავ. gauś- urvan- ღვთაება, სიტყვ. Die Seele des Urrinds, AirWb., 1540.

gyākrūp 'ყოყნი', აბ. სპ. jārōb, Mack. 39. კომპოზიტი I წ. gyāk, აბ. სპ. jā 'ადგილი', II წ. rūb, ზმფ. ruftan "დასუფთავება, გაწმენდა", "ადგილის გამასუფთავებელი" /Vullers, Lex., I, 498-99/.

hakar /იდეოგრ. HT = haθ/ კავშირი 'თუ, ეგების, რომ', ახ. სპ. agar; < ძვ. ირ. hakaram 'ერობედ', Horn, N 106.

halak, halag 'ფუჭი, უაზრო, ამაო; ცარიელი; გონებაჩლუნგი', < harz-, ავ. haraz, სკრ. srstay-, AirWb., 1794; 1796.

hamhirzān, ზენვენისტი კითხულობს მრავლ. hamharzān 'მეფის ამა-
და', მხ. hamharz 'დარაჯი, მცველი, მფარველი'; ძირიდან harz- + პრეფ.
ham -, პართ. h'mhyrz; სომხ. hamharz. 'ადიუტანტი' Ar. Gr., 177. იხ.
AO, 1975, I, გვ. 69

hamsartak, ag 'ნათესავი, იმავე მოდგმისა, გვარისა' ham-sardag,
ავ. sarāda-, ძვ. სპ. θard-, AirWb., 1066.

hamtan 'მსგავსი, იმავე აგებულებისა', ham- + tan 'სხველი, ტა-
ნი', ავ. tanū, AirWb., 633, ახ. სპ. tan, ქართ. ტან-ი.

har /ფონეტ. ან იდეოგრ. KR' = kollā/ 'ყველი, ყველა, ვინმე, ვილა-
ცა, რაღაცა', ძვ. ირ. haiva-, ავ. haurva-, Nyb. 103, ძვ. სპ.
haruva-, ძვ. ინდ. sārva- 'ყველა, ყველი'; Brand., Mayr., 124.

harvən 'ყველი, ყველა', ავ. haurva-, ძვ. სპ. haruva- AirWb.,
1790.

hav-iz, hav-ez 'ისიც; სწორედ ის'. ძვ. სპ. hauv-, ავ. hau-,
AirWb., 1730, პართ. hu-ēz; II ვლ. < ავ. ča, AirWb. 523.

hendük 'ინდური, ინდოეთისა, ინდოელი', ძვ. სპ. hiⁿdav-, ავ.
hindav-, hāndav-, სკრ. sindhav, AirWb. 1814; მრავლ. hendūkān, ახ.
სპ. hindūvan.

hēr, ēr /იდეოგრ. ČBW = Č^hBŪ/ 'ქონება, სიმდიდრე, დოვლითი'.
პართ. ēr < ძვ. ირ. arəiya; araθa-, სკრ. artha-, AirWb., 195, ახ.
სპ. xir. ხშირად გვხვდება კონტექსტში hēr u x^vastak, აქედან, აღბათ,
ვითარდება მნიშვნელობა 'საგანი, ნივთი'

hēzom 'შეშა, სანჯავი' /იდეოგრ. SYB'/, ავ. aēsma-, AirWb., 26.
ტურკ. ფად. ehmag, hēma, ehma, ახ. სპ. hizom.

herz- /გვხვდება III პ. მრავლ. herzēnd/, 'დატოვება, მიტოვება,
ხსნა, განთავისუფლება' ავ. haraz-, სკრ. sarj-, AirWb., 1792. hirz
პართული ფორმაა, საშ. სპ. hīstan, hīl -/იდეოგრ. SBKWNtn, სემ. ṽsbq),
მან. hystn, hyl-; Mack., გვ. 43/.

hubōb, hubōy 'არამატელი, სურნელოვანი' < hu- 'კარგი, კეთილი' +
bōb- 'სუნი, სურნელება', ავ. baōbi-, AirWb., 918, სომხ. boir, ახ. სპ.
boi, būl /Nyb. 37/. hūr ერთგვარი სასმელი.

Husrōv 'ხოსროვ', საკ. სახ. > 'მეფე', სიტყვ. 'სახელოვანი'
< hu-srav-, AirWb., 1639, ავ. srav-, სკრ. srav, srū. ამ ტექ-
სტში მნიშვნელობით 'კარგი სახელის მქონე, სახელოვანი', როგორც მეფის
აღმნიშვნელი გავრცელდა ისლამურ ხანაში /მ. შაქი, დას. ნაშრ., გვ. 75/

huvaśm /?/ 'თხის ტყავისა თუ ზეწვისაგან დამზადებული დაქარგული
ქსოვილი, რომელსაც ქაღებში ატარებენ მკერდსა და კისერზე' /გვ. 71/.

hušk 'ხმელი, გამხმარი', ძვ. სპ. *hūska-*, ავ. *huška-*, სკრ. *śuška-*, პართ. *hušk*, აბ. სპ. *xušk*.

jiw, žiw, 'რძე', ავ. *jiuya-*, სკრ. *jiuya-* 'საარსებო საშუალება', *AirWb.*, 610. *jiw-* < *gay-*, *AirWb.*, 502. შირაზულში გვაქვს *zak*. /გვ. 130/

julāh 'მქსოველი, ძაფის მრთველი', გვხვდება გავრცელებული სუფიქსით *julāhag*, სომხ. ნასეს. *julhak* /105/

kā /იდეოგრ. 'MT=^ama/ 'როცა, როდესაც', გვხვდება ენციკლ. ნაყვარს. ან *kā-t*, *kā-s* და სხვ. ძვ. ირ. *kat* *AirWb.*, 436, აბ. სპ. *ki*, მასში კონტამინირებულია *kā* და *kē*, *Nyb.* 116-117.

kāfür 'ქაფური', სკრ. *karpūra* /Williams, M. 208/, აბ. სპ. *kāfür*.

kamar 'ქამარი, სარტყელი', ავ. *kamara-*, აბ. სპ. *kamar-*, ქურთ. *kemer*, ავლ. *kamar*, სომხ. ნას. *kamar*, /*Ar.Gr.*, 164/, ქართ. ქამარ-ი.

kanik 'გოგონა, ქალიშვილი', ავ. *kainika-* 'ქალი', *AirWb.*, 439, მრავლ. *kanikān*, აბ. სპ. *kaniz*.

kanār 'ნაპირი, კიდე, ზღვარი', უფრო ადრინდელი *karan*, ავ. *karana-*, 'საზღვარი', *AirWb.*, 451. აბ. სპ. *kanār*, გამოთქმა 'andar kanār dāstan' ჯ. გიუნაშვილის განმარტებით გადმოსცემს მნიშვნელობას 'საქმეში გაყვანა, გამოყენება' /სიტყვ. გვერდზე ყოდა/

kannār 'ქნარი, ღუთი' ქნარი სემიტური წარმომავლობის სიტყვა, ადრინდელი სესხება.

kār 'საქმე' იბ. *kardan*; აბ. სპ. *kār*.

kārēčār, kārēzār 'ომი, ბრძოლა, ჩხუბი' < ძვ. სპ. *kāra-* 'ჭარი, არმია, ხაღბი', *Air. Wb.* 465. *Nyb.*, 120-121, სიტყვაში გამოიყოფა სუფ. *-čār/-zār*. აბ. სპ. *kārzār*.

kartak, kardag მრავლ. *kardagan*, შერ. ბერძნ. *καρδακες* < *καρδα* 'მამაცობა, ვაყვაცობა, გმირობა', ძვ. ირ. *kartāka-* 'მეომარი, მებრძოლი' /*BSOAS*, III, 1950, 643/ ტექსტში მნიშვნელობით 'მგზავრი, მოგზაური' მ. ნავაზის აზრით, ეს სიტყვა ნასესხებია ბერძნულში "დაქირავებული ჯარისკაცი" იბ. თ. ჩხეიძე, აღზრდის ინსტიტუტი სასანურ ირანში, გვ. 7-8.

kartan, kardan 'კეთება, ქმნა' /ფონეტ. ან იდეოგრ. *OBYDWN-tn*, <არ. *כרת* 'კეთება' <ძვ. ირ. *kar-*, სკრ. *kar-*, აბ. სპ. *kardan*, *Nyb.*, 122-124. აწ. ფ. *kun-*, სამხ. დას. ფრმაა, *Tedesco*, MO, XV, 223. ამ ტექსტში აწმყოს ფუძედ იხმარება *kar-*, რაც მიუთითებს დიალექტ. სხვაობას.

apāč, abāz, kardan 'უარყოფა, უკუგდება; სხვაგვარად მოქცევა' აბ. სპ. *bāz kardan* 'დაკავება, შეპყრობა'

kašk, დაახლ. 'გამხმარი რძე', აბ. სპ. *kašk*, შერ. ღაზური მინჯი-ყველის ამოღების შემდეგ გაწურული და გამხმარი ნარჩენი. /ნ. ქუთელია/.

kaškānjīr 'საომარი იარაღი, დიდი ქამანი, ზაღისტა, რომლითაც მტერს ქვებს უშენენ, იარაღი, გამოყენებული ციხეების ასაღებად' აბ. სპ. kaškanjir. ვუღერსთან გვხვდება სხვა გახმოვანებითაც kuškanjīr 'საომარი იარაღი, tormentum bellicum. სიტყვა კომპოზიტია, I წ. kušk და II წ. anjīr 'ნახვრეტი, სორო', შერ. შმმ. anjīrdan. ე. ი. "კოშკის დამანგრეველი"/, Lex. II, 844; I, 127.

kēc 'ვინმე, ვიღაცა, კაცი', პართ. kuc /MirMund. III, 57/, ძვ. ირ. kahya, ნათ. ზრ. < ka-, AirWb. 422, საშ. სპ. kē კიოხ მიმართ. ნაცვალსახელი + č ნაწილაკი.

kisvar თავდაპირველად სამყაროს შვიდი ნაწილის აღმნიშვნელი /ka:μαια/, შემდეგ ზოგადად -'ქვეყანა, სამყარო', ავ. karšvar- AirWb., 459, ფაშ. kešvar. აბ. სპ. kisvar, Nyb. 129-130.

kōf 'მთა', ძვ. ირ. kaufā-, აბ. სპ. kuh, AirWb. 431.

kōfdār 'მთიანი მხარის გამგებელი', გვხვდება საკუთარ სახელდაც. მაგრამ ამ ტექსტში ნახსენებია šahriyār-ისა და āzād-ის გვერდით, ე. ი. გამოხატავს საპატიო ტიტულს. მ. შაქის დაკვირვებით, kōhyār აღნიშნავს იმპერიის აღმოსავლეთ პროვინციების გამგებლებს /AO 43, 72/ + სუფ. dār

kuftan, kuf გვხვდება მისი ვარიანტები kus-, kuž-, kuc¹ ნამყ. მიმლ. küst, küstan-იდან. პენინგის განმარტებით 'დაფქვა, დარტყმა' /BSOAS, 1937, 9, 84/ ტექსტში 'ჩაჭედილი, ჩარტობილი'

kōtak, kōdak, მრავლ. kōdakan 'ზავში, ყრმა; პატარა', ავ. kutaka-, AirWb., 472.

kū /იდეოგრ. 'YK = 'ek/, აბ. სპ. kē კავშირი 'რომ, რათა, რად-განაც; შედარებითი ხარისხის ფორმებთან 'ვიდრე'; ავ. kū, AirWb., 472.

kust 'მხარე, რაიონი, ოლქი', * kusa-, st მიუთითებს, რომ სიტყვა ეკუთვნის სამხ. დას. დიალექტს, Nyb. 132.

kustik 'ქამარი, რომელსაც ატარებენ ზორასტრიელები' კუსტიკის ტარების უფლებას იღებენ 15 წლის ასაკის ვაჟები; მას იხსნიან და იკრავენ ნირანგის ცერემონიის დროს, დოყვის თანხლებით.

xanik 'წყარო', ავ. xan-, AirWb. 531. აბ. სპ. xāni.

xaz tuxāriḡ, xaz 'ციყვი'; ტოხარული ბენჯი. HZ ნახსენებია "დიდ ბუნდაპინშენში" და არაბულ წყაროებში. მაგრამ საქმე ისაა, რომ არც თბა და არც HZ არ გვხვდება ტოხარესტანში, ზაღხში /ე. ი. აქ არა გვაქვს მიმოთვა-ბა ადგილებზე/ პენინგი, BSOAS, 13, 1950/

xarētan, xarēdan./იდეოგრ. ZBNN-tn/ 'ყიდვა', სკრ. √kar- აბ. სპ. xaridan, M. Williams, Horn, № 482.

¹ შაქი kuzēnd-ის ნაცვლად კიოხულობს. āgōžēnd < პართ. āgōž 'მიტე-რა, წაჭერა, დაჭერა, ტაცება, წივლება, ჩაბლაუჭება', შერ. აბ. სპ. agustah, ḡustah.'მაგრად შეკრული' ḡwst- > 'wyht-, აწმყ. 'wyz/z, აბ. სპ. avixtan, aviz- 'ჩამოკიდება', გვ. 66.

xük /იდეოგრ.: HZWR(y) / 'ლორი, ტახი', ახ. სპ. xük, ავ. hü, სკრ. sukara-, AirWb., 1817.

x^wābar (hvāpar) 'კეთილი, სიკეთის მქმნელი, მოსიყვარულე', ავ. hv-āpah-, hu-āpah-, სკრ. apas. 89.

x^waniras 'სამყაროს მე-7 ნაწილის სახელი' /ძველ ირანელთა წარმოდგენით სამყარო იყოფოდა შვიდ ნაწილად: Arzah kišvar, Savah ~, Fratadafš Worubarisn Worucarisn და მათ შორის მდებარე, სიდიდით მათი ტილი - x^waniras/

x^wartan, x^war- /იდეოგრ. 'sthw-TN/ 'ჭამა, სმა', ავ. x^war-, AirWb., 1865, ახ. სპ. xordan.

x^wat /იდეოგრ. BNPŠH = banafseh/ 'თვით, თვითონ', ავ. x^watō, AirWb., 1861, ახ. სპ. xōd, Nyb. 139.

x^watāi 'მზრდანებელი, ბატონი' < *x^watāuya-, x^wat 'თვით, თვითონ' და tāuya- < tauya- < tav- 'დღიერება' შერ. ბერძნ. αὐτοκράτορ Meillet, MSL XVII 109, Nyb. 139. მრავლ. x^watāiyan.

makūk, magūg 'გემი'; მან. mkwg, Mack., 53 მრავლ. magūg-ān.

man /იდეოგრ. L = ly11/ I პ. მხ. რიხ. ნაცვად. 'მე' < ძვ. ირ. maná, ახ. სპ. man.

mān 'სახლი, საცხოვრებელი' ძვ. სპ. māniya- 'სახლის მსახურნი' /შერ. дворя < mānā- < *dmana- 'სახლი', ავ. damāna-, nmāna-, ძვ. ინდ. māna-, რათ. domus, Brand-, Mayr. 131, Nyb. 144, Borhan, IV, 1949.

mān ō....mān 'ვენის თარგმანით 'მსგავსი' BSOAS, 1955 17/33, 403. ნავაბი მას უდარებს ახ. სპ. مأشور 'იმისთანა, მსგავსი', 75, შაქის აზრით, აქ mān შეცდომითაა დაწერილი ნაცვლად mad, may-სა 'ადკოპოლური სასმელი, ღვინო', დას. ნაშრ. 71.

māndan, mān /იდეოგრ. QTRVN-tn/ 'ცხოვრება. დარჩენა, ცდა' < ძვ. ირ. man-, AirWb., 1124. ახ. სპ. māndan. ძვ. ინდ. man-, ბერძნ. μανα, რათ. maneo. Brand., Mayr., 131.

mart, mard /ან იდეოგრ. GBR' = gabrā / 'კაცი, ადამიანი' < ავ. marəta- 'მოკვდავი' AirWb., 1148 № ახ. სპ. mard.

martōhm, mardōhm 'ხალხი' /იდეოგრ. 'NSUT, Junk. 11/ მრავლ. mardōhmān; ახ. სპ. mardom. < mart-tōhm 'ადამიანის თესლი', იხ. tōhmak. პართ. mardwhm /MirMan. III, 58/ I წ. ძვ. სპ. ავ. martiyā-, სკრ. mašya-, 'მოკვდავი', 'კაცი', Nyb. 146.

murwarit, murwarid 'მარგალიტი', პართ. mārgāred < ბერძნ. μαργαρίτες, რათ. margarita, სომხ. margarit, ქართ. მარგალიტი-ი /ღისი-მიღაცით რად/.

mas 'დიდი' < ავ. mas(an)-, ძვ. სპ. maθa(n)- AirWb., 1154-55. ჩრდ. დას. ჟორმბა, სამხ.დას. გვაქვს mah < maθa-, Nyb. 147.

mast 'მთვრალი', ძვ. ირ. *masta-, სკრ. matta-, Nyb., 147. ტექსტში მნიშვნელობით 'ატეხილი'; mast-ის ეს მნიშვნელობა ფიქსირებულია იდეოგრაფიკით: mast- საპირისპირო სქესის მამიებელი. გვ. 4079. ماست، ماسک، ماسک

mašk 'ტყავი, ტიკი, სოთხის ჩასასხმელი' სიტყვა ნასესხებია სემიტურიდან და გვხვდება ძვ. სპ.-ში, იხ. Kent, OP. 203; ძვ. სპ. maškā, აქად. maš-ku-u, არამ. maška-.

maškižak < mašk + სუფ. ižak 'ტყავისგან დამზადებული წინსაფარი', აგრეთვე 'სუფრა'

mað/may /იდეოგრ. 'S/ 'ღვინო', ავ. maðu- 'თაფლი', ძვ. ინდ. mádhu-, ავ. maða- 'ადიკოლოდური სასმელი', ახ. სპ. mei, Horn # 1003.

შაქის ეს სიტყვა არ მიაჩნია იდეოგრამად და კითხვობს has 'ადიკოლოდური სასმელი', შდრ. has-dār შაპურის წარწერებიდან KZ, ახ. სპ. ás /Borhan 39/ დას. ნაშრ. 67-68.

mazdēsn 'მაზდას მიმდევარი', მრავლ. mazdēsnan. ავ. mazda.yasna-, AirWb. 1160.

māz- /III ბ. მრ. აწ. māzēnd/ 'დაზღა, სრესა', ავ. marāz-, საშ. სპ. mālišn 'შეხება', ახ. სპ. mālidan, Nyb. 144. ფუძეში დაკარგულია r, რასაც ჰენინგის დაკვირვებით ადგილი აქვს სხვა შემთხვევაშიც: māzu, māze < mārzu (ავ. mārāzu-).

mēhan 'სამშობლო; მშობლიური კერა, ოჯახი', ავ. māeθana-, ახ. სპ. mihin.

mēx 'ღურსმანი', ახ. სპ. mīx; ძვ. სპ. *maixa- (Mo'in IV, 4484/ ვეგების უკავშირდება ძვ. ინდ. mayūkha- 'პატარა ძელი, ხის ღურსმანი' /Horn, 225/

mēnok 1. ზელს. 'ზეციური, ტრანსცენდენტური, არამატერიალური, სულიერი; 2. არს. სახ. 'სულიერი, ტრანსტენდენტური რეალობა; ზეციური, არამატერიალური სამყარო', getēh-ის ანტონიმი. < ძვ. ირ. - manyava-ka-, ავ. mainyava-, AirWb. 1139. < mainyu-, ფაზ. minō, ახ. სპ. minū 'ზეცა'.

mūk/mōg 'ფხსაყმელი' < maoc-, ავ. paitiśmuxtā-, paitiśmuxta- 'ქოშებით, ფხსაყმით'; fra-muxtay- /გახდა ფხსაყმის/ AirWb., 837.

murt, murd 'მკვდარი, მოკლული', ნამყ. მიმლ. ზმნისა. murtan, mīr- /იდეოგრ. YMYTVN-tn/ 'სიკვდილი, კვდომა, დაღუპვა' < ძვირ. mar- AirWb., 1142, ახ. სპ. murdan, mīr-.

murvižak, murvižag 'ფრინველი' < murv + სუფ. ižak, კნინობითი მნიშვნელობის შემცველი. ავ. maraǰa-, სკრ. margā 'ტყის ცხოველი'. AirWb., 1172.

nāð, nāy /იდეოგრ. KNYA/ 'სტიკირი', ახ. სპ. nāy, ძვ. სპ. *nada-, სკრ. nadhā, nadā /Borhan IV; 2221; კომენტარი მონინსა/.

nāmak, nāmag /იდეოგრ. MGLTA < არ. mglt', Mack. 57/ ან ფრნტ. დაწ. 'წიგნი; წერილი' < nām 'სახელი', ძვ. ირ. nāman-, AirWb. 1062. ახ. სპ. nāmah.

nān /იდეოგრ. LHMA/ 'პური' < ძვ. ირ. *naǰna- /P.St. 101, 133, 249/. ზადუტ. ngan, ორმ. pekand, სომხ. ნასეს. nkan, nkanak. Ar.Gr. 204.

nang 'სირცხვილი; აუგი', ახ. სპ. nang. Bhar., 322, Nyb. 155
როუკრტი nang-ს უკავშირებს nam-ს, მისი აზრით, ესაა არასწორად წარ-
მოღებული კნინობითი /ZDMG X, 219/.

nerök/nerög 'ძაღა, ღონე', ნიუბერგის მიხედვით, 'ზებუნებრივი,
მაგიური ძაღა' < *niyahzök < niyaθrava-ka-, ძვ. ირ. ni-yaθru- < *yat-
'ტუღმოდგინედ მუშაობა, თავდადებული სამსახური', AirWb. 1236, Nyb. 156.
სხვაგვარად Borhan IV, 2225, ავ. *nairyaka-, ძვ. სპ. narya- 'ვაჟაკა-
ბა' < nar 'მამრი', რაც, ჩვენი აზრით, უფრო სარწმუნოა.

nést /იდეოგრ. L'YT(Y)=Lét/ 'არ არის' < nē hast (Junker 21/; ძვ.
სპ. naly astli 'ის არ არის', ახ. სპ. nist, Borhan IV, 2227.

névakih 'სიკეთე, სიკარგე; სიღამაზე, მშვენიერება' < névak
'კარგი, ღამაზი', ძვ. სპ. naiba-, AirWb. 1935; ძვ. ინდ. nibha-. <
ირ. ni-ba- 'ფრმა, სახე' ახ. სპ. nev, ოს. nyv. Brand., Mayr. 134.

nihātan, nih- /იდეოგრ. HNHTVN-tñ/ 'დადება, მოთავსება'; ძვ. ირ.
ni-da-, AirWb. 721, Nyb. 158-159, ახ. სპ. nihādan. ამ ტექსტში გად-
მოსცემს მნიშვნელობას 'საფუძვლის ჩაყრა' / بنیاد نهادن / ორიგინალის,
დედნის შექმნა' / შაჟი, დასახ. ნაშრ., 74/.

nipart, nibard 'ომი, ჩხუბი, ჭიდილი, დავა, კამათი' ძვ. ირ.
ni-paret 'ედადება, ეჭიბრება', AirWb. 768, Nyb. 159, ახ. სპ. nabard,
ქართ. ნავარ-დი, ნარკვევები, 344. hamnipartan ზმნა იმავე ძირისგან +
პრეფ. ham-: ham-niparded 'შეედავა, შეეკამათა'

nipištan, nipēs- / nivīstan, nivēs- /იდეოგრ. ZKTYBVN-stñ) 'წე-
რა', ძვ. ირ. ni-pais-, AirWb. 817.

nisrētan, 'ჩაზარება, მიზარება, თხოვება, მიმოქცევაში შეყვანა',
ავ. ni-sritay- 'დატოვება', AirWb. 1086, ავ. θrā- აწ. ფ. θrāya- 'დაუ-
ვა', სამხ. დიადექტ. nihrēs, Tedesco, MO, XV, 112.

nisastan, nisin - / იდეოგრ. YTYBVN-stñ, Junker 10 /, ან ფონეტ.
დაწ. 'ვლმა' ძვ. ირ. ni-šad- (had-), BSL XXIV, 197-205, 213.

nök, nög, növ 'ახალი', ავ. nava-, სკრ. nava- AirWb. 1044. შედრ.
ბარ. nöktar 'უახლესი', აქვს ზმნიზების ფუნქციაც 'ახალხან, დაბოლოს' <
nava-ka-, Nyb. 163. ტექსტში novbār < nökbār, შედრ. ქართ. ნუკბარ-ი.

ō /იდეოგრ. 'L = al/ ან ფონეტ. დაწ. წინდ. 'კენ-მდე' ხშირად
უკავშირდება სხვა წინდებულებასაც: tak ō, pēs ō და სხვ. ნიუბერგის აზრით,
სამ. სპ. ō-ში მოხდა ძვ. ირ. ava-სა და aβ1-ს კონტამინაცია /164/

Ōhrmazd 'ომრმაზდ, კორმიზდ' - საკ. სახ. უზენაესი ღვთაებისა. ავ.
ahurō. mazdāh-, ძვ. სპ. auramazdā-, AirWb. 285; 294. ახ. სპ.
Hormizd, Hormuzd. ძვ. ინდ. āsura. medhā. ავ. Ahurōmazdā 'ზრძენი
ხატონი'; mazdā-ზედს. 'ზრძენი', Brand., Mayr. 108.

ōštātan, ōšt- ან awīštātan /Henning BSOAS 31/3, 643/. 'დგომა',
პართ. 'wyst /ვ. ი. ტექსტში ჩრდ-დას. ფორმაა/, სამ. სპ. ēštātan.

pād/pāy 'ფეხი', ავ. pād-, სკრ. pada-, AirWb. 842, ახ. სპ. pā,
pāy-.

pahn 'ჭართო, ვრცელი'. ავ. paθana-, AirWb. 843.

panir 'ყველი', ზალუჯ. p'aner, სომხ. ნას. panir, Ar.Gr. 221, ავ. paeman- 'ძძე', საშ. სპ. pēm.

parsik, parsig 'სპარსული, სპარსული' < pars + სუფ. ik.

passax^w 'პასუხი' < patsax^w, ძვ. ირ. pati sax^wan-, ახ. სპ. pasox, Nyb. 172, სომხ. ნასესხ. patasxan, Ar.Gr. 222, ქართ. პასუხ-ი.

pašez, ახ. სპ. pašiz, pašizah 'წერილი მონეტა, წერილი ფული' /معيين, I, 801/

pašmen 'ტყავის, ზენვის', ტყავისგან, ზენვისგან დამზადებული' < pašm /განსაჯ. ცხვრის/ ქალის ან მამაკაცის თმა სარცხვენედზე, იქვე, I, 366.

pat /იდეოგრ. PVN/ წინდ. 'ში, ზე' ზმნებთან nisastan, māndan. šušan, patmoxtan და სხვ. გამოხატავს აგრეთვე რაგვარობას, საშუალებას pat en aθvenak 'ასე, ამგვარად' pat vas gunak er 'მრავალი რაიმეთი' ძვ. ირ. pati, ავ. paiti, ძვ. სპ. patiy, AirWb. 829, ახ. სპ. be.

pātaxšer, padaxšir 'აქტი, ხელშეკრულება, წერილობითი შეთანხმება, პირობის წიგნი' ეს სიტყვა გვხვდება კარტირის წარწერაში ნაყში რუსთამიდან: p'tstly, პაიკულის წარწერაში, ქვეყნუდელის თარგმანში rule, kingship, royalty /გვ. 91, 92, 93, 310, სომხ. ნასესხ. padšir

patkār 'ოძი, ჩხუბი, წინააღმდეგობა', ავ. paiti-kāra-, ახ. სპ. paikar, Nyb. 181.

patmōčan 'ტანისამოსი, ჩასაცმელი' < patmōc - აწ. ფ. patmōxtan-ის 'ჩაცმა', ძვ. ირ. *pati-mauk-, ავ. paiti-šmuxta- AirWb. 837, Nyb. 182.

patvand 'კავშირი, ნათესაობა' < *paiti-band-, ახ. სპ. paivand.

patyāp, patyāw 'განზანვა ღოცვის წინ', ახ. სპ. padīab. < პრფ. pāti + āb 'წყალი'

pērōzi[h] 'ძლიერება, ძლევაშემოსილება, გამარჯვება' < pērōz < ძვ. ირ.. pari-auzah-, AirWb. 39, ახ. სპ. pērōz, არაზიზ. firuz, Nyb. 184, + სუფ. ih, აბსტრ. სახელთა მაწარმოებელი.

pēs /იდეოგრ. L'YN = l'ēn/ ან ფონტ. დაწ. 'წინ, წინაშე'; ძვ. ირ. patiša-, ავ. paitiša-, AirWb. 836, ახ. სპ. piš, Nyb. 185.

pēšparak 'ფიშყარა', ცხიმიანი საქმელი, ხაღვის მსგავსი. ნავაზის განმარტებით, წერილად დაჭრილი მოხარული ხორცი, ღვინოსთან მისატანებელი /74/, შაქი, დას. ნაშრ., გვ. 72.

pil 'სპილი', ახ. სპ. pil, არამ. pila, არაბ. fil, სკრ. pil /Williams 630/, პართ. pyl /Mir. man. III, 60/

pilakahan 'საომარი იარაღი, გამოყენებული დარტყმისა და ცხიხების აღებისათვის', ქართ. ფილაქაჟან-ი < ფილაქაჟან. ახ. სპ. balkan.

pōst ახ. სპ. pust 'ტყავი', pōstih 'ტყავისა': ავ. pastō(fraθah)- /Horn, 75/

pust ხშირად განმომანებელია სხვაგვარად pist 'საქმელი, დამზადებული ფქვილისა და ჭიგარისგან, ფქვილი, დამზადებული მოხაღული ხორბლის,

ქერსა და მუხუდმსაგან' < ავ. pištra-, ძვ. ინდ. pēs, Borhan, I, 404.
pušt 'ზურტი; უკან'. ავ.² paršta- AirWb, 878,

ახ. სპ. pušt.

rabih, rapih 'შუადღე. შუადღის სისხე' /ავ. rapīwā/ AirWb.
1509/, ტურქ. ფად. rbyh.

raftan, rav-. /იდეოგრ. SGTVN-tn = sāgetton/ 'სთარული, სვლა,
მოდრობა' rav < ავ. rap-; ქურთ. rawin, ზადუჯ. raog, rōwag, ვახ.
va-rafsam, Borhan II, 955.

randan, ran- 'ზრძოლა, ჩხუბი, დავა, კამათი' rēna- 'ომი, დავა',-
ავ. rāna-, AirWb. 1023; 1027. < ar- 'ომი, ზრძოლა, ჩხუბი', ავ.
ar- na-, AirWb. 1775. ამ ძველშივე გვხვდება სინონიმური წყვილი: rānē,
nipardē /იხ. / "ჭიდილი, შეჭიბრი" ამავე მნიშვნელობით გვხვდება ამ ფუძე-
თაგან წარმოებული ანსტრაქტული სახელები hamrān-iḥ და hamnipart-iḥ "ხმს-
როვ კავადანსა და ყრმაში"

rasan 'თოკი', ახ. სპ. rasan, risman /Mack., 71/ ვუდერსის მიხედ-
ვით ეს სიტყვა არაბულია Lex. II 35/ არაბულში, მართლაც გვხვდება
رأس 'აქედმის, ან სხენის დასაბმელი თოკი'. E.W. Lane, Arabic-Englisch
Lexicon, 1086.

rōz /იდეოგრ. YOM/ 'დღე', ძვ. სპ. raucāh., ავ. raocāh-, ახ. სპ.
rūz, ძვ. ინდ. rocis, დათ. lux, ინდოევრ. leuq^w, Brand., Mayr. 141.

rōyn-x^wartik, -x^wartig 'ცხიმიანი, ტუბილი საჭმელი, ხადვის მსგავს-
სი' I წ. rōyn 'ერზო', ავ. raoyna-, rōynavant, AirWb., 1488 'ერზო,
ერზოანი'; II წ. x^wardig < x^war- 'ჭამა'

ruspik 'როსკიპი', ახ. სპ. ruspi.

rūstan, rōb- 'ზრდა, აღმოცენება, გაღვივება', ავ. raob- 'ზრდა',
AirWb., 1492, ახ. სპ. rūstan, rōy-.

Rustam, Rōtstahm, Rotastam, ახ. სპ. Rustam, სპ. სახელი 'ძლიერ
ტანის მქონე', rōt, ავ. raoba- 'ტანი, აღნაგობა', tahm 'ძლიერი, ღო-
ნეირი', F. Justi, NB 262-266.

ruvān 'სული', ავ. urvan- AirWb, 1537, Nyb. 198, ახ. სპ. ravan.
sacēt 'ხამს, შექუერის', III კ, მხ. რიყ. < sac- 'შესაფერისად
ყოფნა' სქრ. sak-noti, ახ. სპ. sažad, Nyb., 198.

saxtak, saxtag 'თხის ტყავი', ახ. სპ. saxtiyāñ; სიტყვის ფორმა
სოდღურია, Henning BSOAS 11, 714, 6.

sax^wan 'სიტყვა' /ფონეტ. ან იდეოგრ. MRY' = millayya/, ავ. sax^war-
'გეგმა', AirWb. 1569. an/ar გავრცელებული მოვლენაა /შდრ. dahan ჩრდ.
დას. zafar/

sak, sag 'ძალი' /იდეოგრ. KLB' = kalbā/, სამხ.- დას. ფორმაა. ავ.
span-, ძვ. ირ. *spaka-, არ. *sua-ka-, სქრ. śvan-, ზერძნ. kusā, დათ.
canis, სომხ. śun. Ar.Gr. 480, ახ. სპ. sag, Nyb. 199, ქურთ. seh,
ტიდან. saeg, Borhan II, 1155.

sakuc, sakuz, skwc 'ტყავის თასმა, ზონარი, უნატირის დასამატრებე-

ლი, ვიწრო ქამარი' წაკითხვა საეტუოა. უნვალა - ზენვენისტან - šikanj.
ეს სიტყვა ახსნილია სხვაგვარად: skuz/z, არაბ. ნასესხ. شکر uskuzz
'თეთრი ტყავის სახეობა' პართ. skuz/skuž. nb. A. Tafazolli, Notes
Pehlevie, 3. JA, t.CCLVIII, 1970, fasc. 1-2., AO 43, 1975, გვ. 70.

sar / ზონეტ. ან იეგოტ. L'YŠH=rēsah/ 'თავი, მწვერვალი, დასაწყისი'
/ ტექსტში 'კენწერო' / ძვ. ირ. sarah- AirWb. 1565, აბ. სპ. sar.

sarkun < sar-nikun 'თავდაყირა'. II წ. nikun 'შემობრუნებული,
ქვემოთ მოქცეული'; სომხ. ნას. nkun, აბ. სპ. nigun < * ni-kū-na-
< kav-, შერ. apa-kava-, fra-kava- 'სიტყვ. 'ქვემოთ გამოზნექილი'
Nyb. 159.

sart, sard, 'ცივი', ავ. sarāta-, აბ. სპ. sard, AirWb. 1566.

sāyak 'ჩრდილი', ძვ. იბრ. šayā, აბ. სპ. sāyah ქართ. si,
sé, ზალუტ. sālg, sāe, Borhan III, 7079, № 695.

satafr 'სუფრა', სოღ. fstr < fra-stara-, fra- პრეფიქსი + √star-
'გაშლა, განფენა' / AirWb. 1595/

satafr 'დიდი, ძლიერი, ღონიერი' ავ. staura- 'მაგარი', AirWb.
1592, არული stabhra- < stabh-, Nyb. 206, Horn № 713, P. St. 741,
Mack. 77, აბ. სპ. sitabr.

sēz / წაკითხვა სავარაუდოა / 'სწრაფი' / უნვალა-ზენვენისტანის მიხედ-
ვით/, ნავაბი ვარაუდობს კომპოზიტს six brēzēnd 'ქოთანში შემწვარი',
რასაც შაქი მყდარად მიიჩნევს, რადგანაც კომპოზიციის ეს სახე უცნობია
საშუალო და ახად სპარსულში. მისი ვარაუდით, dddd არის დამახასიათებელი
დაწერილობა სამ. სპ. klp-სი, მანიქ. პართ. kylb, kirb 'სხეული,
ტანი': ცუდად დაწერილი k აღრეულ იქნა p-სთან. დას. ნაშრ., 66-67.

sitay- 'ქება-დიდებას, ხოტბის შესხმა' sitayēnd III პ. შრავდ. რ,
ავ. stav-, სკრ. stāumi AirWb. 1593, აბ. სპ. sitūdan.

Spandiyāt მამაკაცის საკ. საბ., ავ. Spantōdatā- "წმინდა სულის
მიერ შექმნილი" /sp ŋta-mainiiu-/, პოპულარული ირანული სახელი, ზერძნ.
Σπενδαδάτης, არამ. Spntdt, Mayr. Onomastica Persepolitana § 288.

spēt 'თეთრი', ავ. spaēta-, სკრ. šveta- AirWb. 1609, აბ. სპ.
safid.

srug 'სარო', ავ. srū- და srva-, AirWb. 1647.

stūtan, srūdan 'სიმღერა, მღერა', ავ. sraota-, აბ. სპ. surudan,
ავღ. sarōd, < ზალუტ. sarōdh, Horn № 735, P. St. 75, Borhan II, 1132.

stūp > stūh, stō[stwb] Mack, გვ. 77. 'უძღური, სუსტი, ღონეშიხდი-
ლი', პართ. stwb, აბ. სპ. sutoh. estav < ustav < ძვ. ირ. *us-tavah-, <
tav- 'შეძდება', Nyb. 208.

sūr 'სტუმარ-მასპინძლობა', ავ. sūrya- 'დიდის საჭმელი, საუზმე'
AirWb. 1586. ავ. svar-, sur- 'განთავი', AirWb. 1631, აბ. სპ. sur
'ქვიფი, ქორწილი'

syāh[w] 'შავი', ავ. syāva- AirWb. 1231, აბ. სპ. syāh.

šāh / იეგოტ. MLK' = malikā/ ან. ზონეტ. 'მეფე' ძვ. სპ.

hšayaθiya-, hšay < *hša-yaθa- 'ბატონობა, მზრდანებლობა', ძვ. ინდ. vaksatha-, Brand. Mayr. 126, AirWb. 553. აბ. სპ. šāh ჩრდ. დას. უორ-მა, MO XV, 202.

šahgān 'შაჰის სასახლე, შაჰის სამყოფელი', სუფ. -gān.

šahr, šaθr 'ქვეყანა', ძვ. ირ. xšaθra-, ძვ. სპ. xšaça-, AirWb. 542, სკრ. ksatra- 'მეფობა', 'ძალა-უფლება', სომხ. ašxarh-k 'სამყარო, მსოფლიო' Nyb, 214, აბ. სპ. šahr 'ქალაქი'

šahryār < šaθraθdār, მან. šhry'r, აბ. სპ. šahryār, Mack. 79, 'მზრდანებელი, ბატონი, გამგებელი', სუფ. dār > yār

šahvār 'მეფური', სუფ. vār.

šayīstan, šayītan, šay- 'შესაძლებლობის ქონა' III პ. მხ. šāyēt განუსაზღ. 'შესაძლებელია, საჭიროა, ხამს, შევინს, შექაფერის', ავ. xšāy-, AirWb. 551. აბ. სპ. šayīstan.

šikuh 'შიში, რიგი, მოკრძალება', აბ. სპ. šikuh.

šir /იდეოგრ. HLY/'რძე', სკრ. kshira-. საშუალო სპარსულში კიდევ გვხვდება რძისთვის სხვა იდეოგრამებიც: HSB, LBN', HL' = hallā, ეს უკანასკნელი გადმოსცემს მნიშვნელობას 'ძმარი' / აბ. სპ. سرك، سرکه, შერ. არაბ. šikrā, შეესატყვისება სპარსულს ābjū დღი, ადკოპოლური სას-მელი. ამ ტექსტში იდეოგრამას HLY' შაქი კითხულობს როგორც šik 'ძმარი'; მისი აზრით, მოსაწონია დაპირისპირება "ძმარი ვარ გლეხთათვის, თაფლი ვარ - დიდებულთათვის" /AO, 1975, 43, 67/, იხ. Henning, BSOAS, 1955 17, № 3, 20.

širēn < šir 'ტუბილი' / "რძის გემოს მქონე" /

šutan, šav- /იდეოგრ. VZRVN-tn = "zilūn-tn/ 'სვია, სიარული', ძვ. ირ. šyav-, šav-, სკრ. cyav-, AirWb. 1714. აბ. სპ. šav-. ამ მნიშვნე-ლობით გვხვდება კლასიკური ხანის ადრეულ ძეგლებში, აგრეთვე ზოგიერთ თანამედროვე მყარ გამოთქმაში: gom besoy "წადი, წაუთრიე!" თანამედროვე სალიტ. ენაში აღნიშნავს მეშვედ ზმანას, პასივის გამომხატველს.

takik/tagik 'ძლიერი, ღონიერი' < tag 'ძალა' + სუფ. -ik, სავა-რულებელია ძირიდან -tak-/tax-, რომელთა მნიშვნელობა დიფერენცირებულია tak- 'რბენა', ხოლო tax- 'ძალ-ღონის ქონა', შერ. ავ. taxma- 'ძალა, ღონე'

taxt 'ტახტი'

tambur 'მუსიკალური საკრავი', სპარსულიდან შესულია არაბულში. Lane-ს მიიჩნია კომპოზიტად تانبور، تانبور، تانبور، تانبور being likened to the tail of a lamb (Arabie English Lex. I, 5, 1885). "ხოსროვ კავადანში" ახსნილია როგორც 'ღუთი'

tan 'სხეული, ტანი', ავ. tanū-, AirWb. 633, აბ. სპ. tan.

tapangōk, tabangōg 'სკივრი, ყუთი' Mack. 81. ტექსტში: "ამ ყუთით დააქვთ ნელსაცხებლები"

tāpīstān, tabīstān 'ზაფხული', < ავ. tāp- 'სიციხე' + სუფ. stān.

tar /იდეოგრ. LSDR/ 'თავიდან ზოლიმდე, სულ, მთლიანად', ავ. tarah-

taruk, tarug 'ახალგაზრდა, ნორჩი, ახალი', ავ. tauruna-, სკრ. tarah, 132, აბ. სპ. tar.

taškók, tašgók 'თეთრი პერანგი, რომელსაც მაზღევანელები ტანზე იყვავენ კაბის ქვეშ: მასზე იკეთებენ კუსტიკს', თანამედროვე ენაში მას უწოდებენ sidrah.

tò /იგლოგრ. LK = lak / 'შენ', II პ. მხ. რიყბ. ნაყვალსახელი. ძვ. სპ. tuvam, ავ. tvam, tüm, AirWb. 660. ძვ. ინდ. tuvām, ბერძნ. τὺ λαθ. tú, Brand. Mayr. 146, აბ. სპ. tò, tú, ქურთ. tu, ავღ. ta, გიღან. tu, Borhan I, 565.

uštur /იგლოგრ. GML', Junk. 10/ 'აქლემი', ავ., ძვ. სპ. ūstra-, uštrā, სკრ. uštra-, AirWb. 420, აბ. სპ. šotor.

vahak 'ფასი, ღირებულება', აბ. სპ. bihā. შიიტი უკავშირებს ძვ. ინდ. vasnā-ს იგივე მნიშვნელობით. უორნი ამოსაყად ურამად მიიჩნევენ ინდოევროპ. *veso და *vesno ან *vëno. მისი აზრით, veso-დან /*vesako-/ მომდინარეობს აბ. სპ. bihā, ხოლო სღავ. vëno გვაპარაულებინებს vëno-ს /და არა *vesno-ს/ გვ. 55. შდრ. რუს. вина.

waxš-ik, 'ვახშისა, ვახშური', ტომონიმიდან Waxš. ეგვიპე სიტყვა შეიძლება წავიკითხოთ როგორც naxšak, პართ."ღამაში, ნატიფი, მშვენიერი", 109. Mir. Man III, 59.

wāxtan, wac- 'ღაპარაკი, თქმა', ავ. vācāh-, სკრ. vācāh < √vak- AirWb. 1330, 1340.

wālin /ან ეგების nālin/ 'ფხვსაყმელი', შდრ. არაბ. na l 'სანდალი' არაბ.-სპ. ორობ. რიყბ. nā'lin "სანდელები" მაგრამ ეს ახალი სპარსული სესხებია და, შაქის აზრით, არ არის მოსალოდნელი სამ. ირანული ეპოქის ასეთ ადრეულ ძეგლში. შდრ. nāl (= nāy) 'ღერწამი, რომისგანაც ამზადებენ კადმებს, შუბებს', ვახ. nālčik, ავღ. nāre 'კადამი, ღერო, ყუნწი. ტარ' სკრ. nadā 'ღერწამი', ძვ. ირ. nadra-. შაქი wālin /nālin-ის ნაყვლად გუთავაზობს wardyūn 'ეტილი' /პართ. wrdywn, აბ. სპ. وردو, وردو. რომელსაც აგრეთვე ამზადებენ ხისგან: "ეტილი ვარ ტიტველფხვთათვის" /AO, 1975 7³ I, გვ. 65-66/ ჩვენი აზრით, ეს წავიკითხვა საკმაოდ უძლიერეობა. უძეობესია nālin 'ღერწამისა: ფხვსაყმელი ხისგან დამზადებული'

var 'მკერდი', ავ. varah-, სკრ. uras-, AirWb. 1360. აბ. სპ. bar varak 'ხორასნული შადის ქსოვილი', აბ. სპ. جل برزگ /199/. warcāsm, ე. ი. 'მკერდთვალა', დაცინვა უცხო ტომის ხადხის, შდრ. sag-sar "ძალთავა" (73/, ან ეგების "გადმოკარკლულ თვალებიანი", შდრ. რუს. глаза вылезли на лод.

warg 'ფოთოლი', ავ. varāka-, აბ. სპ. barg. Warkaš ზღვის სახეიწოდება, ავ. Vouru·kaša-, AirWb. 1429. აღნიშნავს მაზანდარანის, ე.ი. კასპიის ზღვას. თანახმად "ზუნდაპიშნისა", ამ ზღვის შუაში იმყოფებიან ხე და სამფხვა, ექვსთვალა, ცხრაყურა ვირი.

warāz 'ტახი', /"მამალი ღორი"/, ავ. varāza-, 'მამალი ღორი', სკრ. varāhā, Justi NB III. აბ. სპ. gurāz, შდრ. ქართ. ვარაზ-ი. 69

warzikar 'მინათმოქმედი, მიწაზე მომუშავე, გლეხი': < warz 'საქმე, მარაბა' < ავ. varaza-, ძვ. ზერძნ. Feγγov, გერმ. Werk, აბ. სპ. varz; barzgar, Nyb. 235, nb. Kārnāmāk, გვ. 155.

warzavand; varcavand 'ბრწყინვალე, დიდებული' < warc 'დიდება, ღირსება, ბრწყინვალეობა,' ტურფ. varc 'საოყარი ძაღა', აბ. სპ. varj, varz 'დიდება, ღირსება', ავ. varačah-, AirWb. 1367, სკრ. varacas- 'ენერგია', Horn № 1077; Nyb. 233, Borhan IV, 2265 + სუფ. avand პოსტ-სურსი 85-ზის მქონე:

was /იდეოგრ. KBD = k^lbad ან ჭონებ./ ზედს. 'მრავალი, ზვერი', 88ნიშ. 'ძალიან; მრავლად' < ძვ. სპ. vasiy 'ძალიან ზვერი' < *არიული vas, Brand. Mayr. 152. მათი აზრით, ამოსავალი მნიშვნელობაა, wasa- 'სურვილი', /გვ. 152/, ე. ი. 'სასურველი, უსაზღვრო ზვერი' Nyb. 235, Horn № 217, აბ. სპ. bas, basi, Borhan, I, 276.

wasnad - 'თვის, გამო'.. წაკითხვა და მნიშვნელობის დადგენა ეკუთვნის ჯენინგს. BSOAS, 13, 1950. პართული სიტყვაა, რომელსაც სპ. სპარსულში შეესატყვისება თანდებული rāb/rāy.

was 'ჩაღა', აბ. სპ. 'გაუწმენდავი ზამზა; პარკიანი ზამზა; აბრეშუ-მის ქსოვილი' معبي IV, 5029/

wasak ან wasak /შაქის გახმოვანებით wasag, 71/ 'ღუღი' (BSOAS 1955 17,3 გვ. 603-4/.

wat-xrat-/wad-xrad 'სურელი, უჭკუო', I წ. wat 'ყული', აბ. სპ. bad და xrat 'გონება', ავ. xratav-, xraθw-, სკრ. krátav-, სომხ. xrat, AirWb. 535. აბ. სპ. bad-xirad.

wātpān 'იაღქანი', აბ. სპ. bādpan. wāt/wād 'ქარი', ავ. vāta-, AirWb. 1408, აბ. სპ. bād, Nyb. 237. + სუფ. pān.

watist 'მტკაველი', ავ. vi- tastay-, სკრ. vitastay-, აბ. სპ. bedast, AirWb. 1440.

wāzargān 'ვაჭარი' < wazār, აბ. სპ. bāzār 'ზაზარი' სომხ. vacārakan 'ვაჭარი'; vacar 'ვაჭრობა; ზაზარი' Ar.Gr. 242. შერ. ქართ. 'ვაჭარი'. სომხური გზით შემოსული და ახალი სპარსულიდან 'ზაზარ'-ი.

wazurg /იდეოგრ. LB' = rabbā ან ჭონებ. /'დიდი, ძლიერი' < ძვ. სპ. vāzraka-, სოდრ. vz'rk /Brand. Mayr. 153/ < *vazar- 'ძაღა, ღონე, ძლიერება', შერ. ავ. vazāret-; vazišta-] განსაკუთრებული ძაღის მქონე' ძვ. ინდ. vaja- 'ძაღა, ძლიერება', აბ. სპ. buzurg, სომხ. ნა-სესბ. vzruk, vzurk, Ar.Gr. 246.

wazurgān < - ān სუფ. 'დიდნი', არაზ. შესატყვისი 'al-uzamā, nb. Kārnāmāk, გვ. 33.

wīn, wan მუღნი, მუსიკალური საკრავი / Laute /, სკრ. vīnā (Williams), Kārnāmāk, გვ. 157.

wīnāsītan 'მეყოფება, ცოდვის ჩაღენა' < vīnās, gunāh 'ყოფა' აბ. სპ. گناه گناهين, ძვ. ირ. vīnāsa-, სკრ. vīnāsa- 'ჩასვლა, დაყოფა', Nyb. 243. სომხ. ნასესბ. vnas. Ar.Gr. 248. აბ. სპ. gunah.

wirāstan, wirāz - 'გასუფთავება, დასუფთავება, დაღაგებ...', *ქვემოთ* მისი
მეყვანა, *მორთვა* < $\sqrt{rād}$ - 'მომზადება, მოწყობა, მორთვა', სკრ.
rādhati-, AirWb. 1520.

wisātan, wisādan 'გახსნა, გათავისუფლება, დახსნა', აბ. სპ.
gušādan, ძვ. ირ. vi-sa-, სკრ. vi-sā- 'გათავისუფლება, გაღება, ხსნა',
P. St. 94. ავ. vi-hāy- AirWb., 1800, Nyb. 295.

wiyāpān 'უღაბნო', ავ. vi-vāpa- < $\sqrt{vap}$ - /რომელიც გვხვდება მხოლოდ
vi- პრეფიქსთან/, AirWb., 1346. სპ. სპ. მინა wiāpānēn-ītan 'გაუკა-
ცრილება, უღაბნოდ ქცევა'. აბ. სპ. biābān.

wrahnpād, wrahnpay 'უგზიშველი', კომპ. I წვერი wrahn, brahnag
/მან, brhng, აბ. სპ. barahna/ 'შიშველი', Mack. გვ. 19.

Yam საკ. საბ., ავ. yima-, ვერ. yamā-, აბ. სპ. jam ირანელი დებენ-
დარული მეფის სახელი, ოქროს ხანის შემქმნელისა. ძალიან ხშირად იხმარე-
ბოდა xšaetō-ს შემყვედ კონსტრუქციაში, აქედან მივიღოთ საკ. საბ. yima-
xšaeta-, აბ. სპ. Jāmsēd.xšaita- 'ტყუპი' - ე. ი. "მეფე ვითარცა ტყუ-
პი" /Mayr. 406/ გვხვდება სხვა ახსნაყ II კომპონენტისა: sēt, აბ. სპ.
šid 'ნათელი, ბრწყინვალე', ავ. xšaeta-, AirWb. 541. ტექსტში /34/
გვაქვს შემზრუნებელი წყობით Šetyam.

yāmak 'ტანისამოსი, კაზა', ძვ. სპ. yāhma-, ძვ. ინდ. yam-, ზერძ.
याम, P. St. 49, აბ. სპ. jāmah.

yāstan 'თაყვანისცემა', yast 'ღვთისთაყვანისცემა, მსხვერპი', ავ.
yastī- < yaz-, AirWb., 1280. ძვ. სპ. yad-, სკრ. yaj-, AirWb. 1274.

yat, yad 'სანამ, -მდე, ვიდრე'. პარალელი სიტყვა შესატყვისი საშ.
სპ. tāk-ისა. შერ. "ზარდის დაღვრაში": yad ō rōz yawēt 'მარადის'
დაწერილობა სიტყვისა მერყევიან. ძვ. ინდ. yadī.

yāw, jāw /იდეოგრ. ŠG < S'R, Mack. 46/ 'ქერი', ავ. yava- 'ხორბა-
ლი', ძვ. ინდ. yāva-, აბ. სპ. jāw, ქერ. jau, je, ხალუჯ. jav, jo.
Borhan, II, 594.

yawaz(m) 'ქერსანაყი', აბ. სპ. jāwaz. კომპ. yaw + $\sqrt{a<z}$, zadan-
იდან, kuftan, rāndan, AirWb. 223. 'ხელის სანაყი, ხისგან დაზარალებული,
მასში ნაყავენ ქერს, ხორბალს და მისთ' 'ძირისთვის a<z, შერ. gav-āz,
სომხ. gavazan, guvāza /AirWb. 511/ "ჭიბი; რომელიც მიწვევებიან ხა-
რებს". Ar.Gr., 126. აბ. სპ. gavāz, Vullers, II, 903. ავ. gavāz-,
სკრ. go-ājana- (= gav - ajana-).

yāwēt, yāwēd 'მარადილი; მუდამ, მარადის' < ავ. yavaētāt-,
AirWb. 1266, აბ. სპ. jāvid. სომხ. ნასესხ. yavēt 'მუდამ, მარადის',
Ar.Gr. 198.

yazdān < yazd 'ღმერთი; ღმერთები, ღვთაება' მკვერბით ფორმას
უკვე საშ. სპარსულში აქვს მხოდ. მნიშვნელობა. < yazat, ავ. yazata-,
AirWb. 1279, ძირიდან yaz- 'თაყვანისცემა'; აბ. სპ. yazdān, Nyb. 249.

yazišn, izišn 'მსხვერპლის შეწირვა, თაყვანისცემა, ღოცვა' < yaz-
AirWb. 1274.

yut 1. ზმნიზედა 'მოშორებით, განყიდვებულად. ცადკე'; წინდ. 'გარდა, გარეშე: უ - ო' შერ. yuyotl 'გამოყოფა', (Salemann, GrIrPh I, 1, 319), ავ. yuta-, AirWb. 1302. აბ. სპ. Jud, judā-, Horn, № 418. Nyb. 249-250.

zamik, zamig 'მიწა, ნიადგი', აბ. სპ. zam-, AirWb. 1662, აბ. სპ. zami / რდ./, zamin, Nyb. 252.

zandapil 'დიდი სპილ', زنده پیل / ფირდ. / ვუღერსის განმარტებით, აღნიშნავს მამად სპილს, დიდსა და გამძვინვარებულს. zendah 'ყოცხადი', ანტ. mordah -სი 'მკვდარი' Vullers, Lex. II, 152; 151.

zargön 'ოქროსფერი; ყვითელი, მწვანე', ავ. zairi-gaona- 'ოქროს-ფერი' /პაომას ეპითეტი/: 'მწვანე, ყვითელ-მწვანე', ითქმის მყენარეთა შესახებ, AirWb. 1680, აბ. სპ. zaryün 'ოქროსფერი; ყვითელი, მწვანე', აყვავებული, ახალი, ნორჩი', Horn, № 661; P. St. 69, Nyb. 254. I წ. zarr /იდეოგრ. ZHB' = zah^abā /'ოქრო', ავ. zairi-, zaranya- 'ოქრო', ძვ. ინდ. hāri, hiranya-, აბ. სპ. zarr, ავღ. zar, ქურთ. zer, zir, Horn I № 654. II წ. gön < ავ. gaona- 'ფერი'

zatak, zadak 'შობილი', ნამყ. მიმღ. < zātan, zāy- 'დაბადება, შობა' /ზოგჯერ იდეოგრ. ZYDVN-tn/, ავ. zan-, სკრ. jan-, AirWb. 1657; აბ. სპ. zadan, zāy-

zeh 'ძარღვი; სიმი, მშვიდდის დარი', ავ. jya-, jyajata- 'ქამანდი, სავსე ისრებით', AirWb., 211, Horn. № 677.

zēn[w]ān ტექსტში zēnān 'უნაგირზე დასამაგრებელი' / აბ. სპ. zīnbān/, < zēn 'უნაგირი', + სუფ. wān.

zēnafcār, zār 'ცხენის საბრძოლო აკაზმულობა', კომპ. zēn 'უნაგირი', ავ. zaēna- 'იარალი', სომხ. ნასესხ. zen, Ar.Gr. 151, ავ. zaēnu- 'სარტყელი', აბ. სპ. zin, Nyb. 255, Horn № 302, P. St. III, აბ. სპ. zinafzār 'საბრძოლო იარალი' და 'ცხენის საფარი ომის დროს', Borhan II, 1054; afcār/afzār 'იარალი' < api- zavar-, ავ. zavar- 'ძაღვ' AirWb. 1689. Nyb. 4.

zēvāt, zivāt 'ძალიან ზვერი', აბ. სპ. ziyād. 886. zivistān, zistān.

zivišn 'სიყოცხდე' < ziv + აბსტ. საბ. სუფ. -išn. ziv. < jiv აწმყ. უ. < gay-, AirWb. 502, Nyb. 256.

zrēh 'ზღვა', ავ. zrayah- AirWb., 1701, ziriḥ (ფირდ.) zrēh ჩრდ. დას. ფორმაა, შესატყვისი საზბ. დას. drayāp, Nyb. 257.

han1	۱۳۲
xānik	۱۳۳
ē	۱۳۴
aḏvən	۱۳۵
cašm ('YNH)	۱۳۶
aiwap	۱۳۷
kū ('YK)	۱۳۸
Ērān	۱۳۹
a'1, hast1	۱۴۰
est ('YT)	۱۴۱
ētōn	۱۴۲
hū	۱۴۳
hān	۱۴۴
ēḏ, ē (HN')	۱۴۵
Ōhrmazd	۱۴۶
xwāpar	۱۴۷
nihātan (HNHTwtan)	۱۴۸

awām	سے لے
hubōḅ	سے لے
hendūkān	سے لے
angūr	سے لے
angustpān	سے لے
andar	سے لے
ō	سے لے
x ^w aniras	سے لے
hav-īc	سے لے
ōvašk (vašak)	سے لے
hūr	سے لے
hormāk	سے لے
x ^w artik	سے لے
awartar	سے لے
hōm	سے لے
az ('NH)	سے لے
husrōw	سے لے
martōhm ('NSWT')	سے لے
hušk	سے لے
awīštēnd, ōštēnd	سے لے
ōstātān (YQ'YMWntan)	سے لے

az	سک
xaz	سک
aznāyēnd	سکم سوام و
xūk (HZWRy')	سکم لور
har	سک
halak	سک و
šir (HLY')	سکوه
harvən	سک ۱۲
herzēnd	سک و
xrat	سک
ban	سک
hamāk	سک و
hamherzān	سک سک و
hambān	سک و
hambun	سک و
hamburt	سک و
hamnipartēt	سک و
hamsartak	سک و
kaō ('MT)	سک
hamtan	سک ۱۱
maō, may ('S)	سک

asâyak	اسايک
äsûrik	اسوریک
âset, âyêt	اسعت
astak	استاک
âzât	آزات
âzâtmartân	آزاتمارتان
apê	آپه
apdân	آپدان
apêsût	آپسوت
apêçak (awizak)	آپچاک
afrôsak	آفروساک
azarn	آزارن
afsân	آفسان
âšyân	آشيان
ašnaw	آشناو
hakar ('T)	آکار
âtür, âbör	آتور
baʃ	آبش
baʃ waržawand	آبش وارژاوند
bâr	آب
bâr	آب

bār burtan	بَار بَرْتَان
bār yāmak	بَار يَامَاك
banik	بَانِيك
bēt	بَيْت
bē (BR')	بَيْ
bōxtak	بَوخْتَاك
band	بَانْد
bōyāt	بَوْيَات
bun	بُون
bun	بُون
bundaḥišnīh	بُونْدَاḤIŠNĪH
bandak	بَانْدَاك
buland	بُولَانْد
burz	بُرْز
burtan	بَرْتَان
bum	بَام
x ^w at (BNFŠH)	خَوَات (بَنْفَشْه)
bawēt	بَوَيْت
buz	بُز
buzpašmīn	بُزْپَاŠMĪN
būtan	بُونْتَان

bar	بار
barbat	بارم
brīštān	برستان
brézend	برسند
brüg	برگ
bārenj	بارنج
bīzīšk	بیزشک
bašn	باشن
i	و
10 (dah)	د
yazdān	دزدان
dahyūpatān	داهوستان
āpurtan (YHYTYWN-tan)	اپورتان
dānāk	داناک
yāvēt	یآوئت
dān	دان
būtan (YRWVN-tan)	بوتان
dār	دار
dārbun	داربند
dārūkdān	داروگدان
darvan	داروان
darvarg	داروگ

yamak	۲۵۰
dātār	۱۰۴۰
dāstan (YHSNN-tan)	۱۱۲۱۵۰۴۰
dahišn	۳۰۴۰
dahišnih	۴۰۴۰۴۰
yazat, yazd	۱۲۰۰
gyäh	۲۲۲ (۲۲۲)
andar (BYN)	۲۰
dën	۱۲۰
yawāz(m)	۴۰۴۰
dū	۴۰
dō	۲
angubën (DWBSÝ') -	۴۰۴۰۴۰
drahm (ZWZN)	۱۴۴
yut (jud)	۴۰۴
yut-sartak	۴۰۴۰۴۰
gönak	۱۰۴
gul	۲
julâhakân	۴۰۴۰۴۰
gul-dastak-ë	۴۰۴۰۴۰
röo (YWM)	۴۰۴۰۴۰

gumānik	۵۶۵
ēn (ZNH)	۴۵
dōs	۴۵
gusōrvag	۴۵۴۵
dusākās (āgāh)	۴۵۴۵
dušitan	۴۵۴۵
gušn	۴۵۴۵
dušman	۴۵۴۵
gīrān	۴۵۴۵
draxt	۴۵۴۵
darg	۴۵۴۵
grēw	۴۵۴۵
drōn	۴۵۴۵
duruc	۴۵۴۵
drūt	۴۵۴۵
garm	۴۵۴۵
yan	۴۵۴۵
damēnag	۴۵۴۵
zanik	۴۵۴۵
uštur (GML')	۴۵۴۵
dīpiwān	۴۵۴۵

yazišn	یازیشن
daftar	دفتر
dašt	داشت
yaštan	داشتن
yat	یست
nišastan (YTYBWN-stan)	نیستان
ô, ud	و
wahäk	واک
wyâpân	ویپان
wäxtan, wāz-	واختان، واز-
wälên	والین
wāzār	وازار
wāzārgānān	وازارگانان
wās	واس
waxs(i)k	واکس
wätpānān	واتپانان
wenät	وانات
nēwakih	نواکیه
nērök	نیروک
wišātan	ویشتان
winästan	وینستان

wīn	۱۱۱
nòk	۱۱۷
nang	۱۱۶
waznâb	۱۲۳۳
wasnâb	۱۲۶۱۹۱۱
šūtan ('ZLWNtan)	۱۶
war	۱۶
war	۱۲
ò ('L)	۱۶۳۱۶۰۷۳
wrahnpâyân	۱۶۳
warâz	۱۶۰۷۳۱۱
wirâstan	۱۶۳۳۶
wirâzênd	۱۶۷
warak	۱۶۷
wârg	۱۶۳
warkâs	۱۶۳
avê (oy)'LH	۱۶۱
warzawand	۱۶۳۱۶
warzêgarân	۱۶۳۳۳
warđasâ	۱۶۳۳
nierêtan	۱۶۳۳۳۳۳
BĜ	

nīpartītan	ان له ورتان
x ^w ēs̄ (NFŠH)	ان له
nīpištan	ان له
wuzurgān	ان له
wašak	ان و
x ^w artan ('ŠTHWtan)	ان له ورتان
watxrat	ان له
watist	ان و
watistik	ان و
zēh	ان
zēnān	ان
zēnawzār	ان و
zīvāt	ان
zēnwān	ان
xaritan (ZBNN-tan)	ان و
zīvištan	ان و
zīvišn	ان
zandapīl	ان و
zatan, zan-	ان و
zrēh	ان و
ān (ZK)	ان

nipištan (ZKTYBWN-stan)	نپيستان ۱۱۴۱
nipistan (YKTYBWN-stan)	نپستان ۱۱۴۱
zargōn	زرگون ۱۱۴۱
kār	کار ۱۱۴۱
kardākān	کاردکان ۱۱۴۱
kārečār	کاره‌چار ۱۱۴۱
kāfūr	کافور ۱۱۴۱
keč	کچ ۱۱۴۱
kišwar	کشوار ۱۱۴۱
har (KL')	هار ۱۱۴۱
kanār	کانار ۱۱۴۱
gand (kuy?)	گند ۱۱۴۱
kanik	کانیک ۱۱۴۱
kannār	کاننار ۱۱۴۱
kūstan	کوستان ۱۱۴۱
kust	کوست ۱۱۴۱
kustik	کوستیک ۱۱۴۱
kōf	کوف ۱۱۴۱
kōfdār	کوفدار ۱۱۴۱
kōftan, kōp-	کوفتان، کوف- ۱۱۴۱

kōftan ('WZTWN-tan)	کفتان ۱۱۴۱۱
kartan, kar-	کارتان ۱۱۴۱۱ و ک-
kūtakān	کوتاکان ۱۱۴۱۱
nay (KNY')	نای ۱۱۴۱۱
sak (KLB')	ساک ۱۱۴۱۱
kamar	کامار ۱۱۴۱۱
kašk	کاشک ۱۱۴۱۱
kaškānjir	کاشکانجیر ۱۱۴۱۱
māndan (KTLWN-tan)	ماندان ۱۱۴۱۱
man (Ly)	مان ۱۱۴۱۱
nē (L')	نیه ۱۱۴۱۱
rānē	رانیه ۱۱۴۱۱
nān (LHM')	نان ۱۱۴۱۱
wuzurg (RB')	وزورگ ۱۱۴۱۱
wuzurgān	وزورگان ۱۱۴۱۱
ēm, im (LDNH)	یم ۱۱۴۱۱
rēs	رِس ۱۱۴۱۱
ruwān	روان ۱۱۴۱۱
nēst (L'YT)	نست ۱۱۴۱۱
amāk, amā (LNH)	اماک ۱۱۴۱۱
rō/n	رون ۱۱۴۱۱

rōfx ^m artik	لر و س ل م و
ruspik	ل م و س و
ruspik-zatak	ل م و س و کس و
rust	ل م و س
rustan, rōy-	ل م و س ۱۱۱۱ ، ل م و -
ranj	ل م و
Rōtastahm	ل م و س ۱۱۱۱
tō (LK)	ل م و
aəgandan (RMYTWN-tan)	ل م و س ۱۱۱۱۱۱۱۱
tar (LSDR)	ل م و س ۱۱۱۱
rasaḥ	ل م و س ۱۱۱۱
rapih	ل م و س ۱۱۱۱
ətar (LTHN)	ل م و س ۱۱۱۱
-m	ل م و س -
zatan (NHYTWN-tan)	ل م و س ۱۱۱۱۱۱۱۱
mān	ل م و س ۱۱۱۱
mān	ل م و س ۱۱۱۱
mānistan, mān-	ل م و س ۱۱۱۱ ، ل م و س -
mazdēsnaḥ	ل م و س ۱۱۱۱ و و و و و و
māst	ل م و س ۱۱۱۱
māzēnd	ل م و س ۱۱۱۱ و و و و و و

âp (MY')	۴۰۶
mēhan	۴۷۶
mēx	۱۷۶
makūkān	۴۹۱۶
mēnōk	۹۱۴۶
nāmak (MYLT')	۴۹۱۶
apar (QDM)	۴۴
hač, až (MN)	۴۴
hačbun	۴۴۱۴
mōg	۳۱۴
kē (MNV)	۱۱۴
murwārit	۴۴ لړلړلړلړ
murwižakān	۴۴ لړلړلړلړ
murt	۴۴ لړ
mučak	۴۴ ۹۴
mušk	۴۴ ۴۴
šāh (MLK')	۴۴ لړ
mart	۴۴ لړ
martōhmān	۴۴ ۱۱۴ ۴۴
martōmak	۴۴ لړ ۴۴
čē (MH)	۴۴

mas	۱۹۶
mast	۱۹۷
maškizak	۱۹۸ و ۱۹۹
mašk	۱۹۹ و ۲۰۰
syäh	۲۰۰
sāyäk	۲۰۱ و ۲۰۲
sax ^w an	۲۰۳
saxtak	۲۰۴ و ۲۰۵
raftan, raw-	۲۰۶ و ۲۰۷ ، ۲۰۸ و ۲۰۹
sar	۲۱۰
saräyënd	۲۱۱ و ۲۱۲
srüg	۲۱۳ و ۲۱۴
sröt	۲۱۵ و ۲۱۶
sarkün	۲۱۷ و ۲۱۸
sart	۲۱۹ و ۲۲۰
sartak	۲۲۱ و ۲۲۲
sacët	۲۲۳ و ۲۲۴
spët	۲۲۵ و ۲۲۶
spanddät	۲۲۷ و ۲۲۸
stayënd	۲۲۹ و ۲۳۰
gētly	۲۳۱ و ۲۳۲

sətaər	سەتاەر
gyäkrop	گیاکروپ
sür	سور
süt	سوت
pahn	پان
pây	پای
pärsik	پەرسەیک
pätaxsër	پەتەخسەر
pätyäp	پەتەپ
patkär	پەتکار
pil	پیل
përözih	پەرۆزیه
pilkahn	پیلکان
pēs	پەس
pēsparak	پەسپاراک
fräc	فرەس
fräcšanët	فرەسچانەت
panir	پانیر
pat (PWN)	پات
pöst	پۆست
puet	پۆت

pušt	۲۷۱ ە
afsāntan (PZKWN-tan)	۱۱۲۱۱ ە
farrax ^w	ە ۲۲
frawartak	ە ۲۲ ۱
farasp	ە ۲۲ ە
passax ^w	ە ۲۲ ە
pest	ە ۲۲ ە
pašëž	ە ۲۲ ە
pašm	ە ۲۲ ە ۱۵
pašmën	
patwand	ە ۲۲ ۱ ۱
patmōcan	ە ۲۲ ۱ ۱ ۱۵
-č. ڤاڤتور čë ڤڤ' -نڤ ڤاڤتور	ە ۲۲ -
čahārpāyān	ە ۲۲ ە ۲۲ ە ۲۲
čāšt	ە ۲۲ ە ۲۲
hēr (šPWN)	ە ۲۲ ە
hēzəm (SYB')	ە ۲۲ ە
čīfōn	ە ۲۲ ە ۱۵
žiw	ە ۲۲ ە
čang	ە ۲۲ ە ۱۵
čōp	ە ۲۲ ە

čarak	قاراق
-š	-ش
šahēt	شاهت
yaw (ŠY)	یو
dēw (ŠYD')	دو
dēwān	دوان
gēw-gēs	گهوه
šāhwār	شاهوار
šāhgānān	شاهگانان
herzēnd (ŠBWN-ēnd)	هرزند
šir	شیر
širēn	شیرین
šēt	شیت
šānēt	شانیت
šōw	شوه
šōwād	شوهاد
šekūh	شکوه
nām (ŠM)	نام
šaer, šahr	شهر
šaeradar, šahriyār	شهریار
taxt	تخت

täpəstän	تاپستان
armāw (TG)	ارمق
tagik	تاجک
tan	تن
gāw (TWR')	گاو
tarüg	تاریق
tambür	تانبور
tapangök	تاپانگوک
taškök	تاشکوک

შ ი ნ ა ა რ ს ი

გამოკველევა	3
ფაღაური ტექსტი	20
ღაღინური ტრანსკრიპცია	29
თარგმანი	39
სამუადო სპარსულ-ქართული დექსიკონი	57
საძიებელი.....	79

ՅՈՒՆԿՈՆ ԵՎ ԸՆԹԱ

**Ֆաღաւրիճան տարգմնա, ցամոկյճըճճա ճա
ըճճսկոնի ճաւրտոտ տըո Ինըոճճճ**

(ճարտըը ճնաճճ)

**տճոըոսո
"ճըճնըըըճճ"
1991**

დაიხვეჭა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
სამეცნიერო-საგამომცემლო საბჭოს დადგენილებით

სზ 4260

გამომცემლობის რედაქტორი დ. დ ვ უ ა ვ ა
მხატვარი გ. დ მ ი ძ ე
მხატვრული რედაქტორი ი. ს ი ხ ა რ უ დ ი ძ ე
ტექნიკური რედაქტორი დ. კ ვ ი ნ ტ რ ა ძ ე
კორექტორი ე. ჩ ხ ა რ ტ ი შ ვ ი დ ი

გადაეცა წარმოებას 28. 02.91; ხელმოწერილია დასაბუთებლად 28. 02. 91;
ქალაქის ზომა 60 x 84^{1/16}; ქალაქი ოფსეტური; ზეჭევა ოფსეტური;
პირობითი საბუთი თაზახი 6.0 სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაზახი 3.94

ტირაჟი 1700;

შეკვეთა № 555

ფასი 80 კაპ.

გამომცემლობა "მეცნიერება", თბილისი, 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Издательство "Мещниереба", Тбилиси 380060, ул. Кутузова, 19
საქ. მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი 380060, კუტუზოვის ქ., 19
Типография АН Грузии Тбилиси, 380060, ул. Кутузова, 19